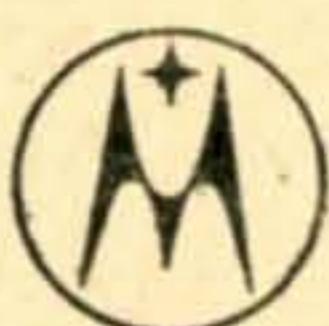
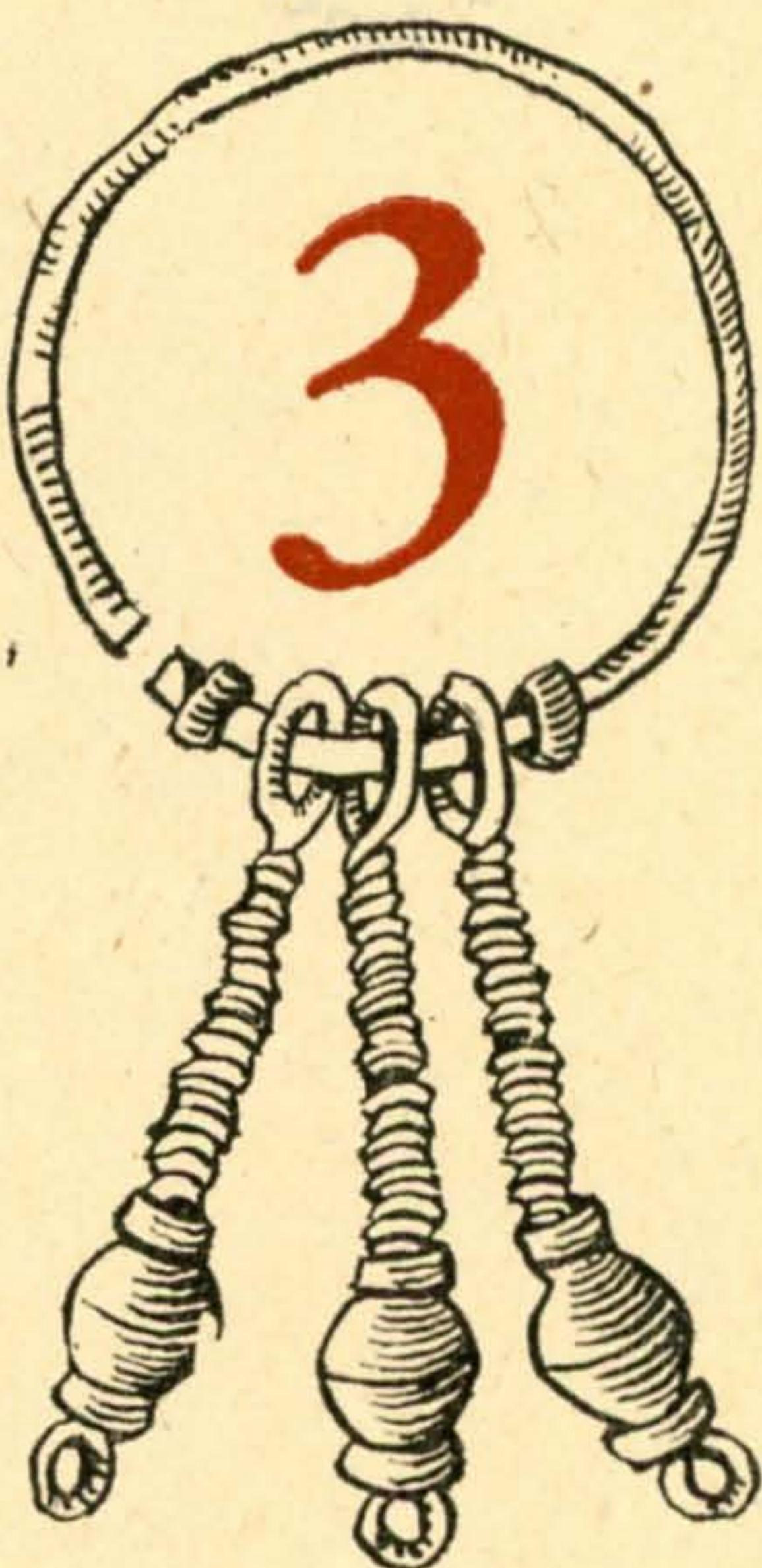

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJOS
ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS ARCHEOLOGIJA

V—VIII a. ŽEMAIČIŲ KULTŪRA

VILNIUS „MOKSLAS“ 1984

Redakcinė kolegija

istorijos m. daktaras MECISLOVAS JUCAS
istorijos m. daktarė RIMUTĖ RIMANTIENĖ
istorijos m. kandidatas ADOLFAS TAUTAVIČIUS
(ats. redaktorius)
istorijos m. daktarė LTSR MA narė korespondentė
REGINA VOLKAITĖ-KULIKAUŠKIENĖ
(red. kolegijos pirmininkė)

Piešiniai — KRISTINOS JARMALYTĖS ir

KĘSTUČIO MUSTEIKIO

Nuotraukos — straipsnių autorių ir

KAZIMIERO VAINORO

ной Литвы и даже бывш. Восточной Пруссии, говорят такие изделия, как янтарные бусы и ожерелья из них, арбалетовидные фибулы со звездчатой и крестовидной ножками, а также впервые найденная в Литве серебряная фибула в виде цикады.

Таким образом, исследования могильника Саугиняй дали новый материал для познания материальной культуры V—VI вв. н. э. не только жемайтов, но и всей остальной Литвы, а также помогли уточнить территорию существовавших в то время племенных союзов.

KAIRĒNĒLIU PLOKŠTINIS KAPINYNAS

JONAS STANKUS

Kairėnelių kapinynas yra Radviliškio raj. Grinkiškio apyl. Geručių k.¹, 2,5 km į pietus nuo Grinkiškių miestelio, Krakių vieškelio dešinėje. Kadai prie Kairėnelių ir Geručių k. ribos yra buvęs nemažas kapinynas, tačiau, imant žvyrą, jis sunaikintas. Išlikusi tik pati šiaurinė dalis. Ji buvo neaukštoje į Šušvės slėnį (pietvakarių ir vakarų kryptimi) nuolaidėjančioje netaisyklingo keturkampio formos kalvelėje. Jos plotas apie 3500 m². Didesnėje kalvelės dalyje molingas gruntas, tik rytiniame pakraštyje aptikta smėlio, žvyro. Iš rytų kapinyną siekia kolūkiečių sodybiniai sklypai, pietuose yra žvyro karjeras (sunaikinta dalis), vakaruose — platus Šušvės slėnis, o iš šiaurės ji juosia nedidelis Kiaunytės upelis (pav. 1).

1976 m. ant Šušvės prie Vaitiekūnų k. pradėta statyti užtvanka. Išsiliejęs vanduo būtų iš dalies sunaikinės Kairėnelių kapinyną, todėl 1977—1978 m. jis buvo ištirtas. Apie tyrimų rezultatus trumpai skelbta spaudoje (Stankus J., 1978, p. 164—167; 1980, p. 78—80; Станкус Й., 1978, c. 437—438; 1979, c. 461—462).

Per tyrimus apžiūrinėjant žvyro karjero teritoriją, rastos 2 storagalės žalvarinės apyrankės. Vietos gyventojai pasakojo, kad, kasant žvyrą, buvo aptinkama daug žmonių kaulų, įvairių žalvario ir geležies dirbinių. Iš jų lankinė segė trikampe kojele saugoma Kauno valst. istorijos muziejuje. I Papilės vidurinės mokyklos rinkinius pateko šaukštiniė antkaklė, 2 juostinės apyrankės, lankinė segė lenkta kojele (Tautavičius A., 1968; IIAS, b. Nr. 258, p. 75). Kaip vietinės reikšmės archeologijos paminklas Kairėnelių kapinynas įtrauktas į Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašą ir minimas Lietuvos TSR archeologijos atlase (LAA, t. 3, p. 49).

Laidosena. 1977 ir 1978 m. Kairėnelių kapinyną ištyrė Lietuvos TSR MA Istorijos instituto archeologai². Kasinėtame 1539 m² plote aptiktas 31 kapas — 30 nedegintų mirusiuų ir 1 sudeginto (pav. 2). Ieškant buvusio kapinyno ribų, per 200 m į rytus nuo ištirtų plotų, palei

Grinkiškio—Krakių vieškelį iškasta dar 90 m². Cia kapų nerasta.

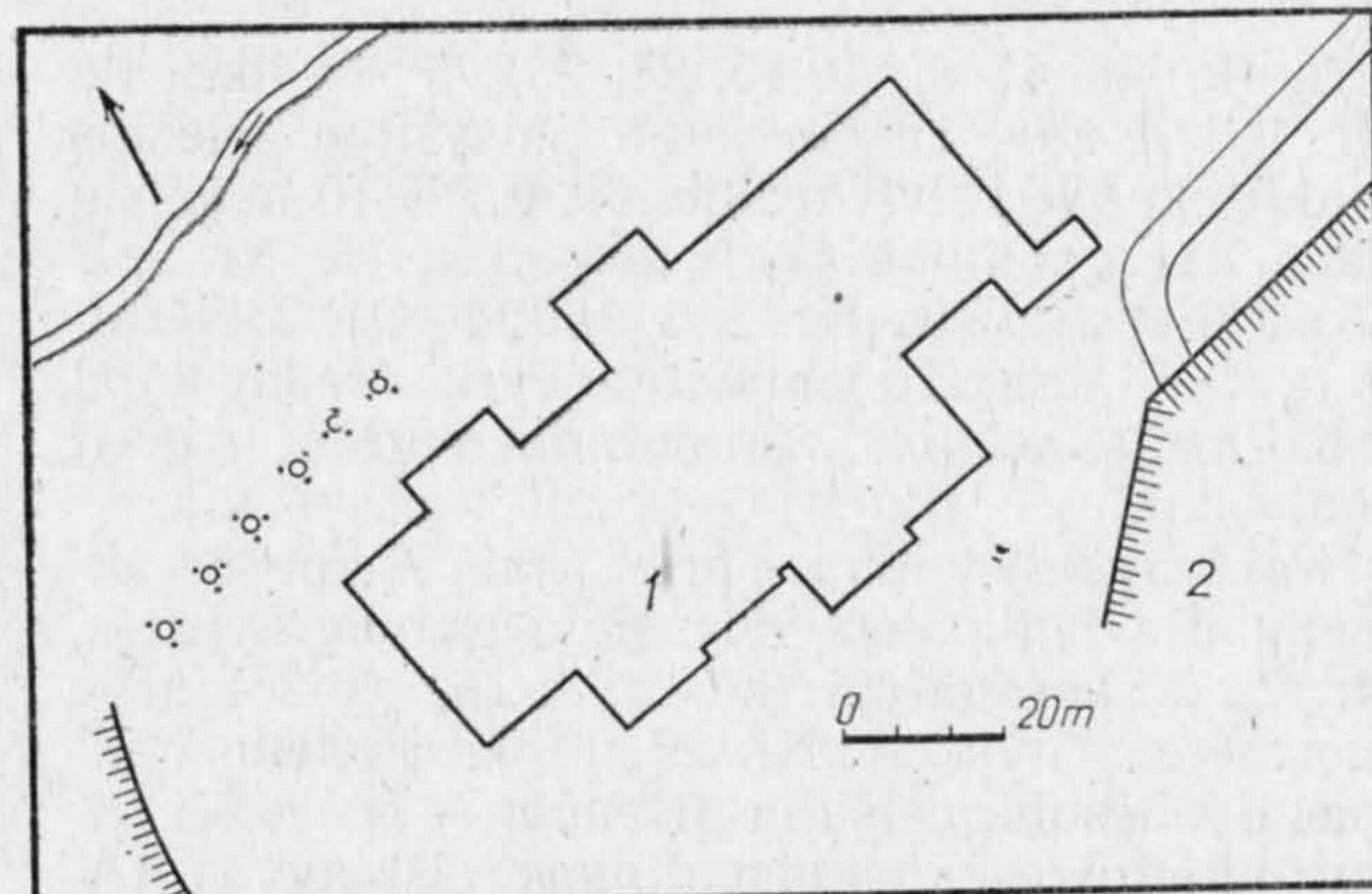
Apie pusę kapų suardyta dirbant žemę arba ieškant lobių. Dirbant žemę suardytuosiuse aptiki beveik visi griauciai, tik kaulai išjudinti iš pirmykštės padėties (pav. 3 : 13). Lobių ieškotojų suardyti kapai perkasti duobėmis, ir kastoje vietoje nėra griauciai (pav. 3 : 12). 10 kapų (Nr. 3, 7, 8, 11, 12, 19—21, 23, 28) telikę fragmentai.

Mirusieji laidoti 40—110 cm gylio duobėse (abejo, jis ne pirminis, nes, dirbant žemę, veikiant atmosferos reiškiniams, žemės paviršius daugelyje vietų nuplautas arba suplautas). Kapo duobės kontūrų ne visur pastebėta. Kiek ryškesni jie kapuose Nr. 1, 3, 6—8, 11—15, 18, kur lengvesnė žemė (smėlis, žvyras). Duobės dydis — 50—106×180—260 cm — priklauso nuo mirusiojo amžiaus ir lyties.

Karstų liekanų neaptikta. Griauciai labai sunykę, daug kur suardyti, tačiau iš išlikusių jų dalių dažnai dar galima nustatyti laidojimo kryptį ir mirusiojo padėtį.

Kapinyne pastebėta tradicija skirtingos lyties mirusiuosius laidoti priešinga kryptimi. Antai moterys guldytos galvomis tik į šiaurės rytus, rytus ar pietryčius, vyrai — į pietvakarius, vakarus ar šiaurės vakarus.

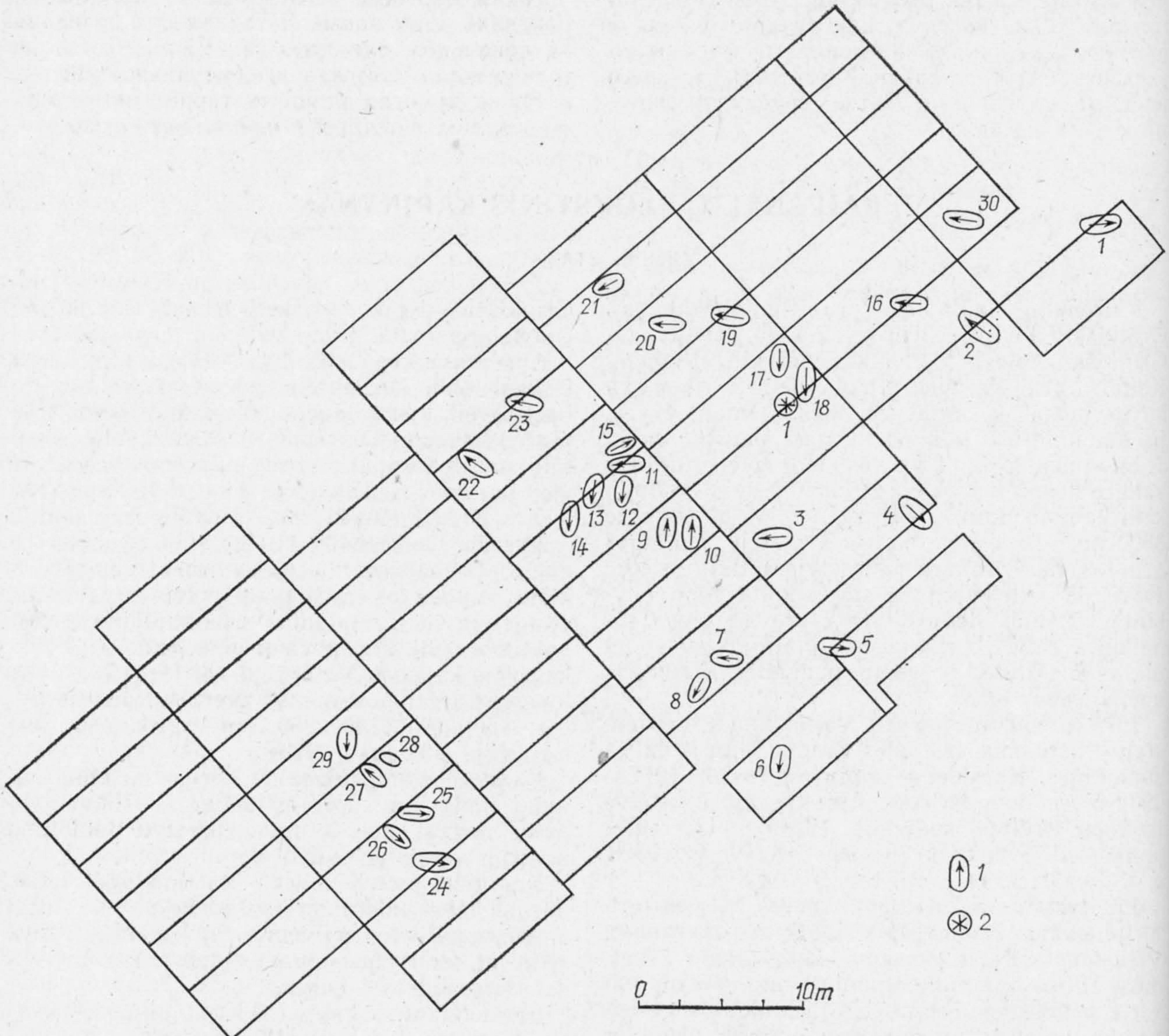
Sprendžiant iš iškapu, 10 kapų galėtų būti vyrų (k. Nr. 7, 8, 11—14, 18, 19, 29, 30), 7 — mo-

1 pav. Kapyno situacinis planas: 1 — ištirtas plotas, 2 — žvyruobė

¹ Kapinynas vadinamas anksciau čia buvusio Kairėnelių kaimo vardu. Dabar Kairėneliai sujungti su Geručiais.

² Tyrinėjimų ataskaita saugoma IIAS (b. Nr. 581 ir 666), radiniai — IEM (neinventorinti).

2 pav. Kapų situacinis planas: 1 — nedegintų žmonių kapai, 2 — sudegintų žmonių kapai

terų (k. Nr. 4—6, 10, 15, 24, 25), 3 — vaikų (k. Nr. 9, 17, 28). Tačiau jeigu paisysime griežtos laidojimo pagal lyti tradicijos, tai iš 10 neaiškių kapų dar galėtume skirti 2 moterų (k. Nr. 1 ir 26) ir 8 — vyrų (k. Nr. 2, 3, 16, 20—23, 27). Tai-
gi aiškiai daugiau palaidota vyrų. Vaikų kapų labai maža, nes jie dažniau būna negiliai ir greit suardomi.

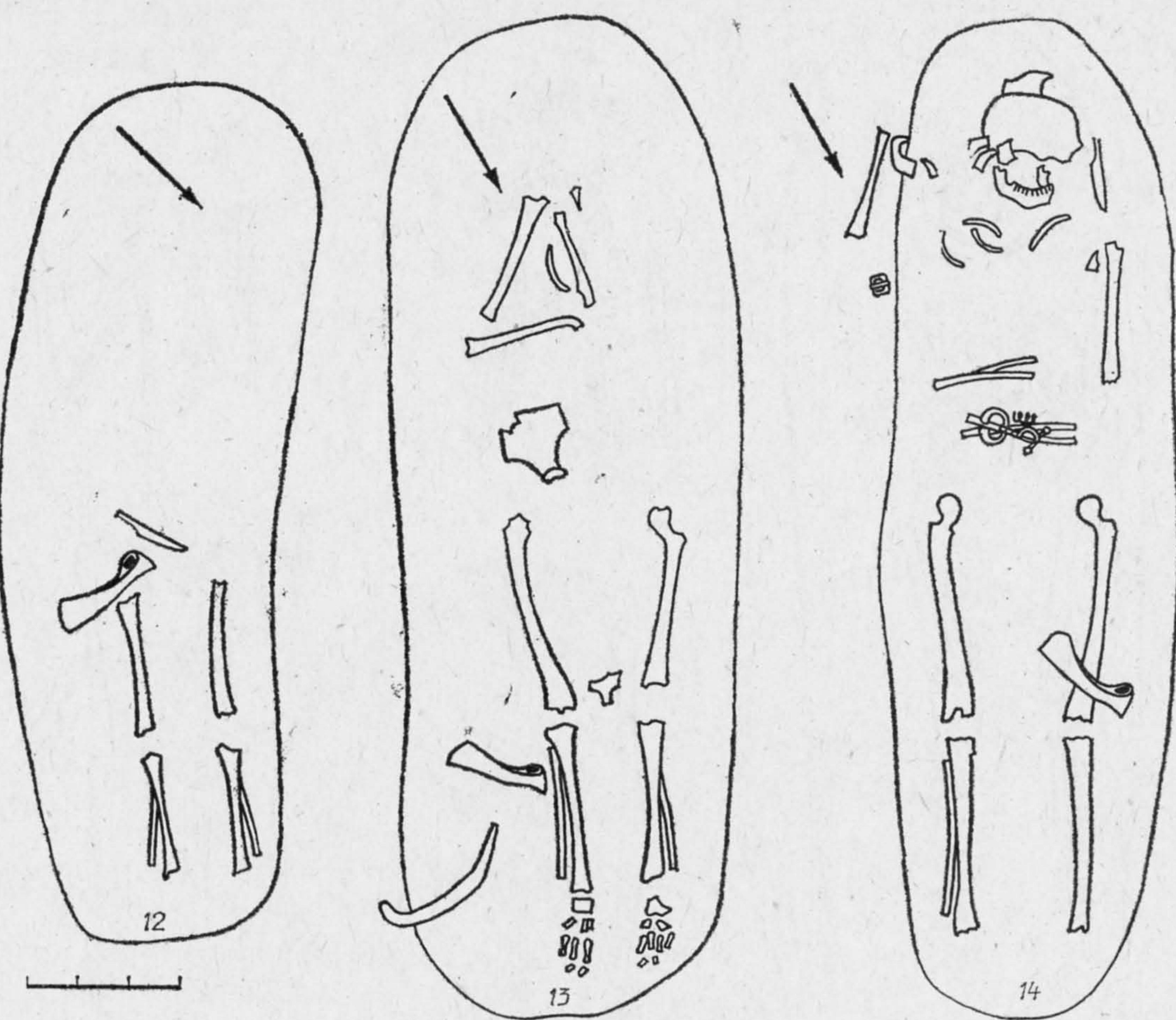
Kai kuriuose kapuose prie griaučių aptikta akmenų. Pavienių dėta mirusiojo galvūgalyje (k. Nr. 2, 7), kojūgalyje (k. Nr. 8, 16, 19, 25) arba juosmens srityje (k. Nr. 29). Toks akmenų dėji-
mas duobės dugne šalia griaučių — II—VI a. vi-
durio Lietuvos kapams būdingas reiškinys (LAA,
t. 3, p. 12; LAB, p. 283).

Mirusieji laidoti aukštielninkai, ištiestomis ko-
jomis. Rankos sudėtos įvairiai: sulenkotos per al-

kūnę ir plaštakos kaulai guli ant juosmens (k. Nr. 9, 10, 14, 15) (pav. 4 : 9; 5 : 15) arba viena sulenkta ir padėta ant juosmens, kita — lygiagrečiai su žastikauliu ir plaštakos kaulai guli prie peties po smakru (k. Nr. 6, 24, 30) (pav. 4 : 6;
5 : 29), arba abi rankos sulenkotos smailiu kam-
pu ir dilbio kaulai guli beveik lygiagrečiai su
žastikauliais, o plaštakų kaulai — arba prie pe-
čių, arba po smakru (k. Nr. 1, 4, 17, 18, 29) (pav.
4 : 4; 5 : 29).

Kai kuriuose kapuose rasta degesių, sietinų su
laidojimo apeigomis.

Kapinyne aptiktas ir sudeginto mirusiojo ka-
pas (pav. 2). Po kremacijos palaikai (dalies išli-
kusiu kaulų ir angliukai) buvo supilti į 13 cm
gylio į dugną siaurėjančią 30×45 cm. dydžio
duobelę, kurios šiauriniame pakraštyje rasta ge-

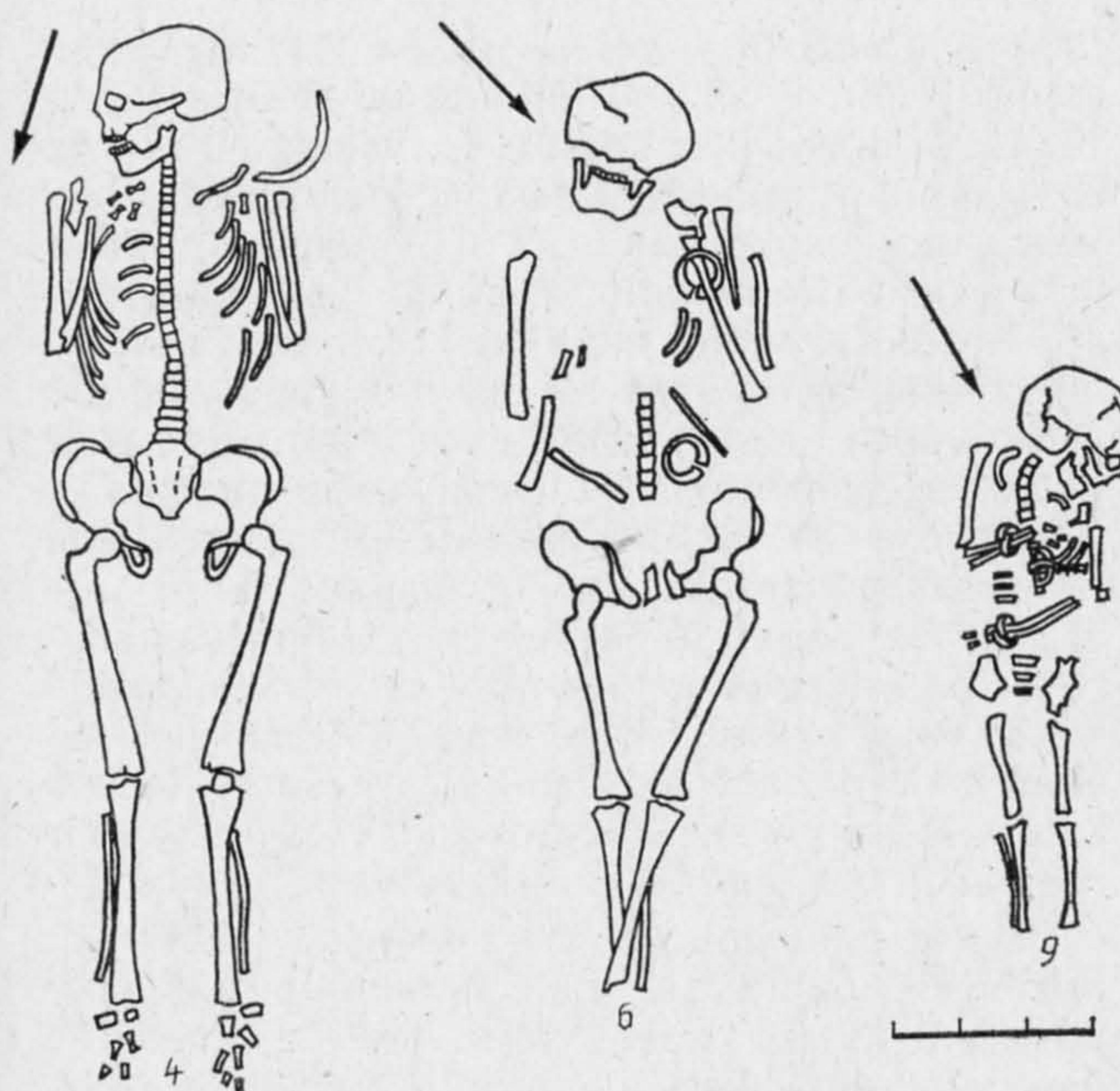
3 pav. K. Nr. 12—14

ležinė sagtis. Ji, atrodo, nebuvusi lauže, nes neapdegusi. Matyt, į kapą įdėta vėliau, kai jau buvo užkasami mirusiojo palaikai.

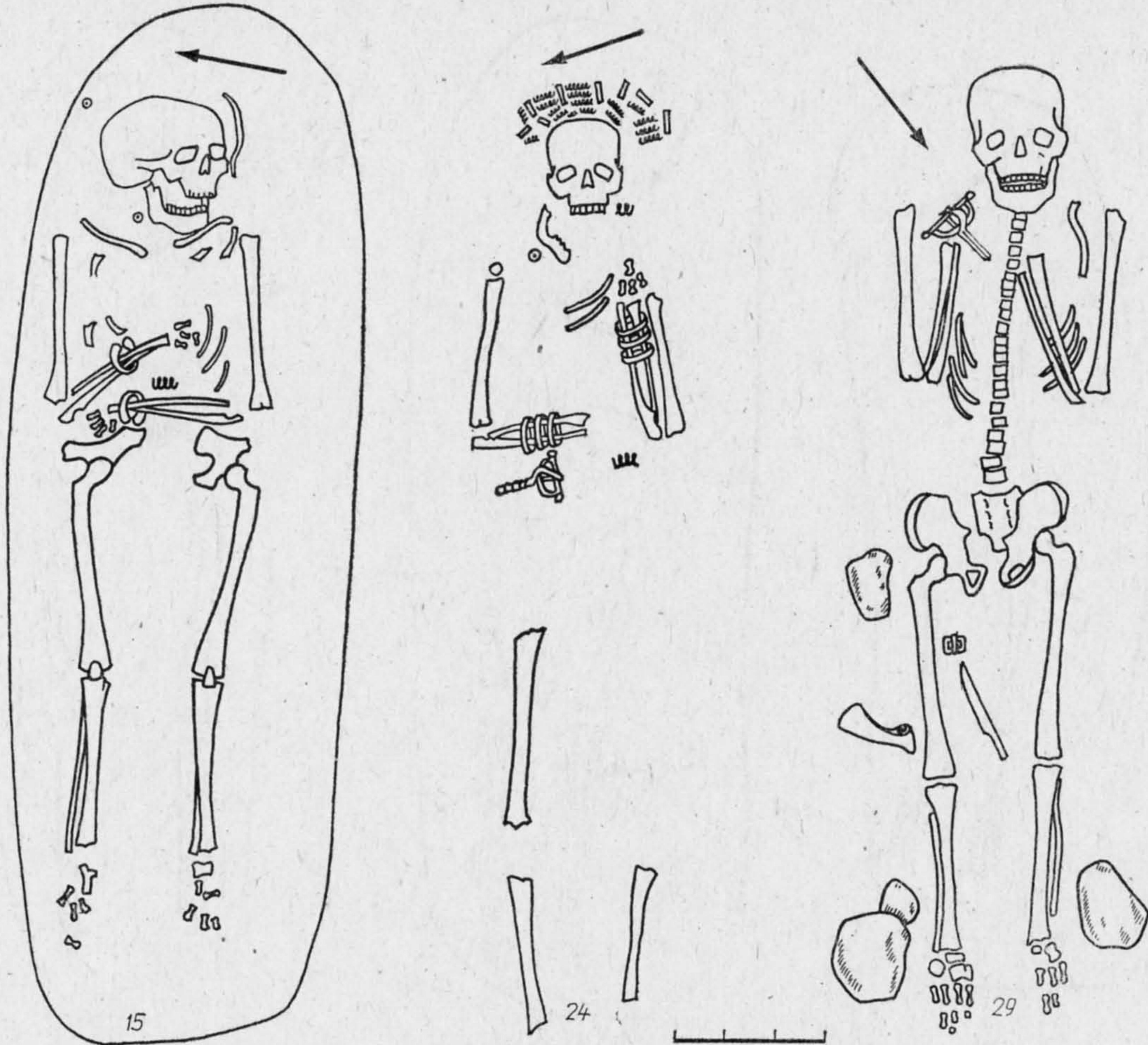
Didesnė mirusiuju dalis palaidota su įkapėmis — buityje vartotais darbo įrankiais (peiliais, kirviais, pjautuvais, dalgiais, ylomis, o vyro kape Nr. 14 rastas ir geležinis skobtas), taip pat papuošalais: žalvarinėmis segėmis, apyrankėmis, žiedais, įvijomis, gintaro karoliais, moters kape Nr. 24 aptiktas žalvarinis apgalvis.

Moterų kapuose daugiausia pasitaikė papuošalų: žalvarinių juostinių ir storagalių apyrankių (pav. 6—8), lankinių žieduotujų segių (pav. 7; 8). Kape Nr. 9 rastas žalvarinis juostinis žiedas, o kape Nr. 24 — įvjinis. Pastarajame kape buvo ir žalvarinis apgalvis. Moterų kapuose aptikta pavienių gintaro karoliukų. Be to, mergaitės kape Nr. 9 rasta gintaro karoliukų ir žalvarinių įvijelių apvara. Moterų kapuose Nr. 9, 15, 24 aptikta žalvarinių įvijelių, kuriomis buvo puosiamos juosmens juostos (k. Nr. 9, 15) arba drabužis prie peties (k. Nr. 24).

Iš darbo įrankių paminėtiniai pjautuvai ir ylos. Pjautuvų aptikta galvūgalyje (k. Nr. 4, 15) ar-

4 pav. K. Nr. 4, 6, 9

5 pav. K. Nr. 15, 24, 29

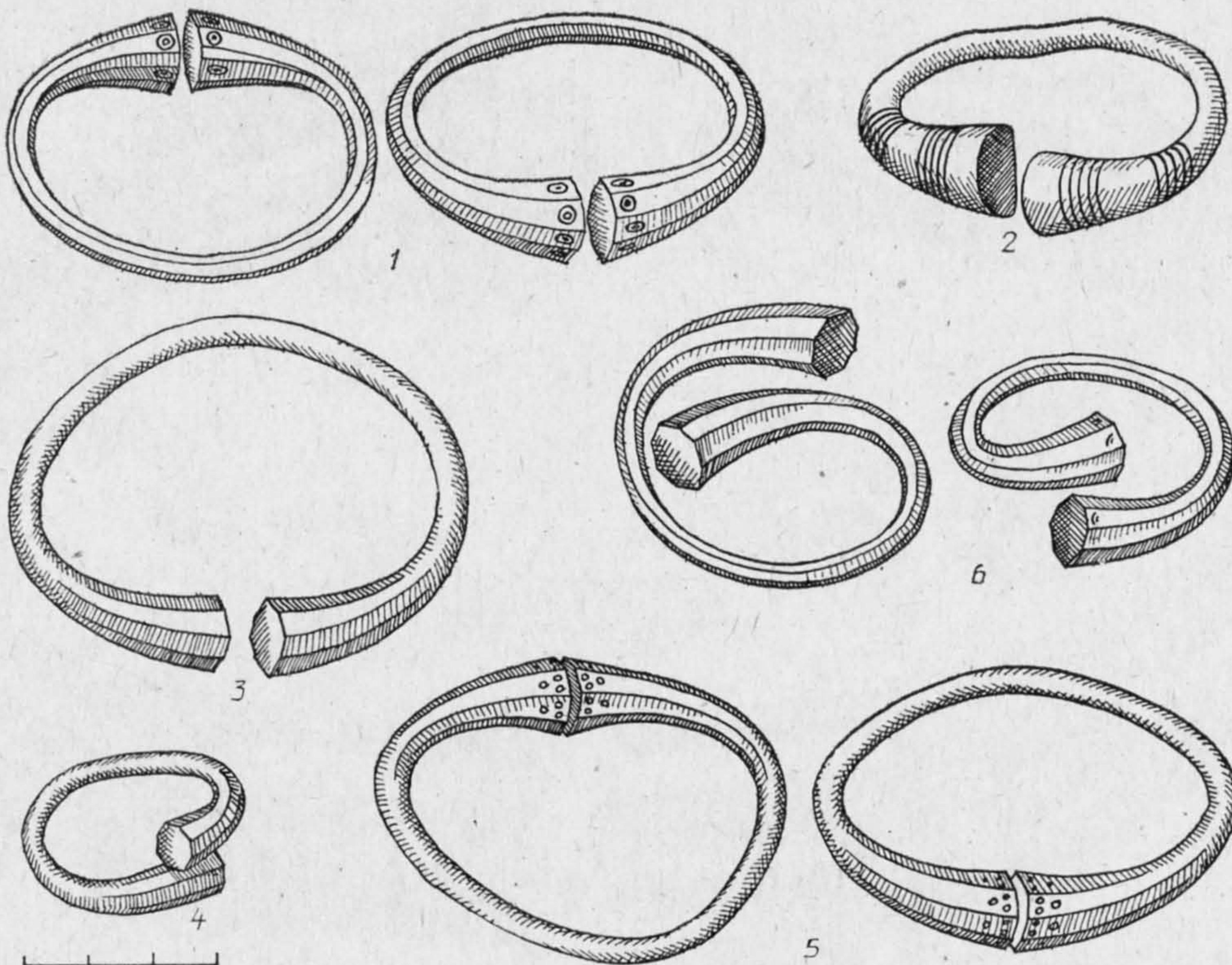
ba prie dešinio blauzdikaulio (k. Nr. 25). Ylos dėtos įvairiai: kape Nr. 5 rasta dešinėje krūtinės pusėje, kape Nr. 6 — prie juosmens. Moters kape Nr. 10 galvūgalyje aptiktas molinis puodelis. Turtingiausias buvo kapas Nr. 24. Prie mirusios viršugalvio aptiktas žalvarinis apgalvis iš įvijėlių ir skersinių plokštelių. Šalia apatinio žandikaulio rastas dvigubo nupjauto kūgio formos gintaro karoliukas. Ant rankų uždėta po 3 žalvarines juostines apyrankes. Žemiau dešinės rankos dilbio kaulų aptikta žalvarinė lankinė žieduotoji segė (pav. 7 : 2).

Vyrų kapuose papuošalų nedaug. Rastos keiliai žalvarinės lankinės ilgakojės segės (k. Nr. 14 ir 29; pav. 9 : 2, 6), žalvarinė storagalė apyrankė (k. Nr. 14; pav. 6 : 3) ir žalvarinė įvija (k. Nr. 14). Aptikta daugiau darbo įrankių: geležinių tiesių įtveriamųjų peilių, geležinių siaurraašmenių pentinių kirvių. Kape Nr. 13 mirusiojo kojūgalyje padėtas geležinis dalgis, o kape Nr. 14 prie mirusiojo kairio šlaunikaulio rastas geležinis dvirankis skobtas. Peilių kapuose ap-

tikta prie mirusiojo galvos (k. Nr. 11, 14), juosmens (k. Nr. 2, 29, 30), šlaunų srityje (k. Nr. 7, 17, 18). Kirviai dėti taip pat įvairiai: kape Nr. 12 rastas truputį aukščiau dešinio šlaunikaulio, beveik prie juosmens (pav. 3 : 12), kape Nr. 14 — prie kairio šlaunikaulio (pav. 3 : 14), kape Nr. 29 — prie dešiniojo, kape Nr. 13 — ties dešiniu blauzdikauliu, o kape Nr. 19 — kojūgalyje (už pėdų kaulų). Jie pakreipti kotu į mirusiojo galvos pusę, ašmenimis į mirusijį arba nuo jo.

Kapuose Nr. 14, 18, 29 ir degintiniame kape Nr. 1 rasta geležinių sagčių. Kadangi kapai apardyti, tai jos jau išjudintos iš pirmykštės padėties. Kape Nr. 14 sagtis gulėjo dešinėje pusėje aukščiau juosmens, kape Nr. 29 — prie dešinio šlaunikaulio, kape Nr. 18 — ties dešiniu dubens kaulu. Taigi visos jos rastos juosmens srityje, ir nėra abejonės, kad tai diržų sagtys.

Įkapių gausumu skiriasi vyro kapas Nr. 14. Mirusysis palaidotas su žalvariniais papuošalais: ant kairės rankos riešo uždėta storagalė daugiakampio skersinio pjūvio apyrankė (pav.

6 pav. Žalvarinės storagalės apyrankės: 1 — iš k. Nr. 6, 2 — iš k. Nr. 17, 3 — iš k. Nr. 14, 4 — iš k. Nr. 28, 5 — iš k. Nr. 15, 6 — rastos atsitiktinai

6 : 3), truputį žemiau jos aptikta lankinė ilgakojė segė (pav. 9 : 6), o aukščiau jos, juosmens srityje — ivija. Iš darbo įrankių paminėtinės įtveriamasis peilis, gulėjęs kairėje mirusiojo galvos pusėje. Aukščiau kairio kelio rastas kirvis, o prie penties — geležinis dvirankis škobtas. Mirusysis buvo sujuostas diržu su geležine sagtimi. Kadangi kapas, kaip minėjome, apardytas, kai kurios įkapės išjudintos iš vienos, tarp jų ir sagtis, rasta ne prie juosmens, o aukščiau (pav. 3 : 14).

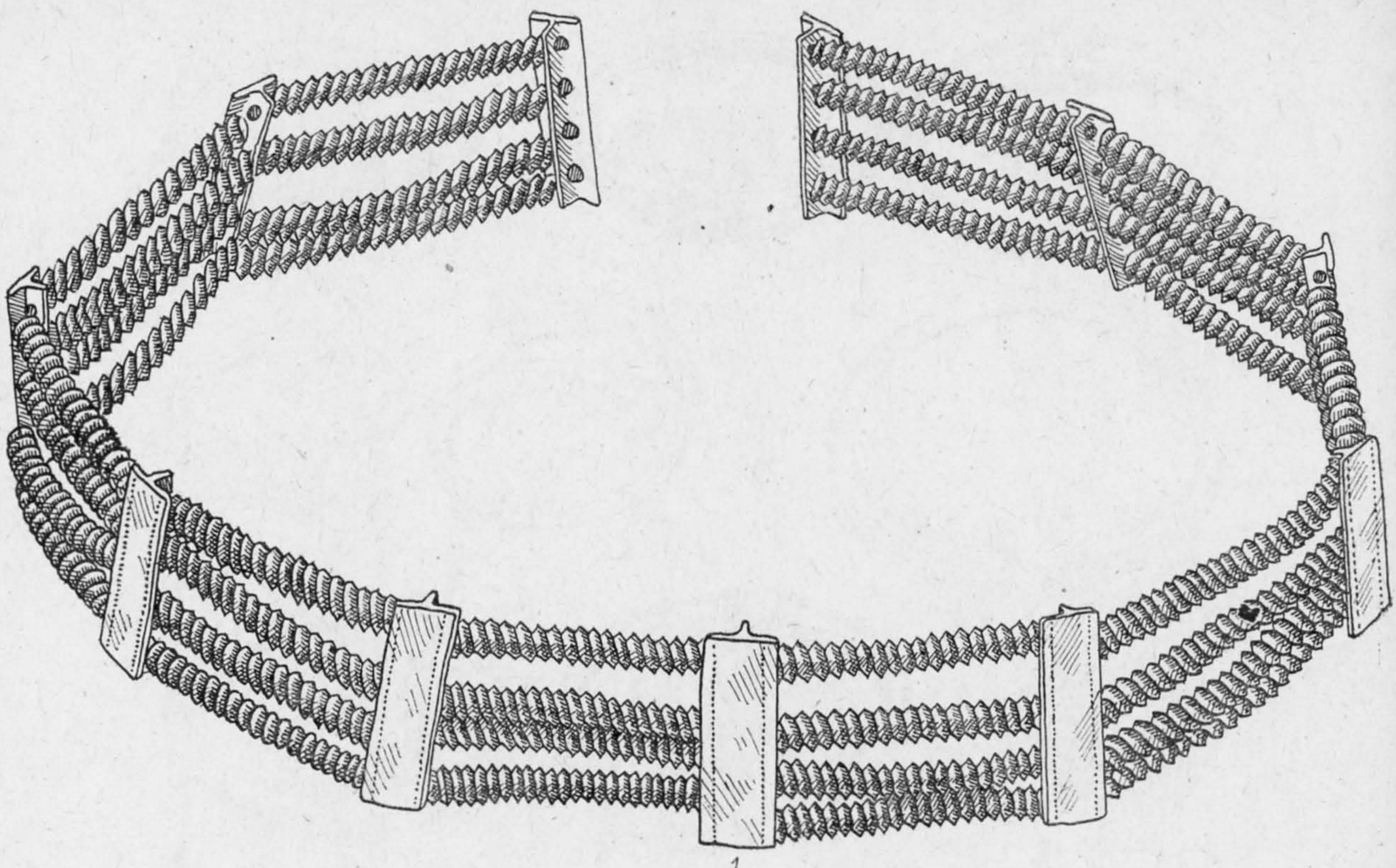
Kapinyne aptikti 3 vaikų kapai. Įkapės — žalvarinės juostinės trikampio skersinio pjūvio ir storagalės apyrankės. Tik bernuko kape Nr. 17 rastas geležinis tiesus įtveriamasis peilis. Iš vaikų kapų turtingiausias yra mergaitės kapas Nr. 9. Ant rankų aptikta po juostinę trikampio skersinio pjūvio apyrankę. Ant dešinės rankos pirštelio buvo užmautas žalvarinis juostinis žiedelis. Prie kairės rankos alkūnės (juosmens srityje) aptikta žalvarinė ivija. Prie mirusiosios kaklo rasta apvara iš 6 gintaro karoliukų ir žalvarinių ivijelių tarp jų.

Įkapių rasta ne visuose kapuose. Jų neaptikta kapuose Nr. 1, 2, 16, 20—23, 26, 27, kurių dalis (k. Nr. 20, 21, 23) yra labai suardyti, išlikę tik fragmentai. Todėl sunku tiksliau pasakyti, buvo juose įkapių ar ne.

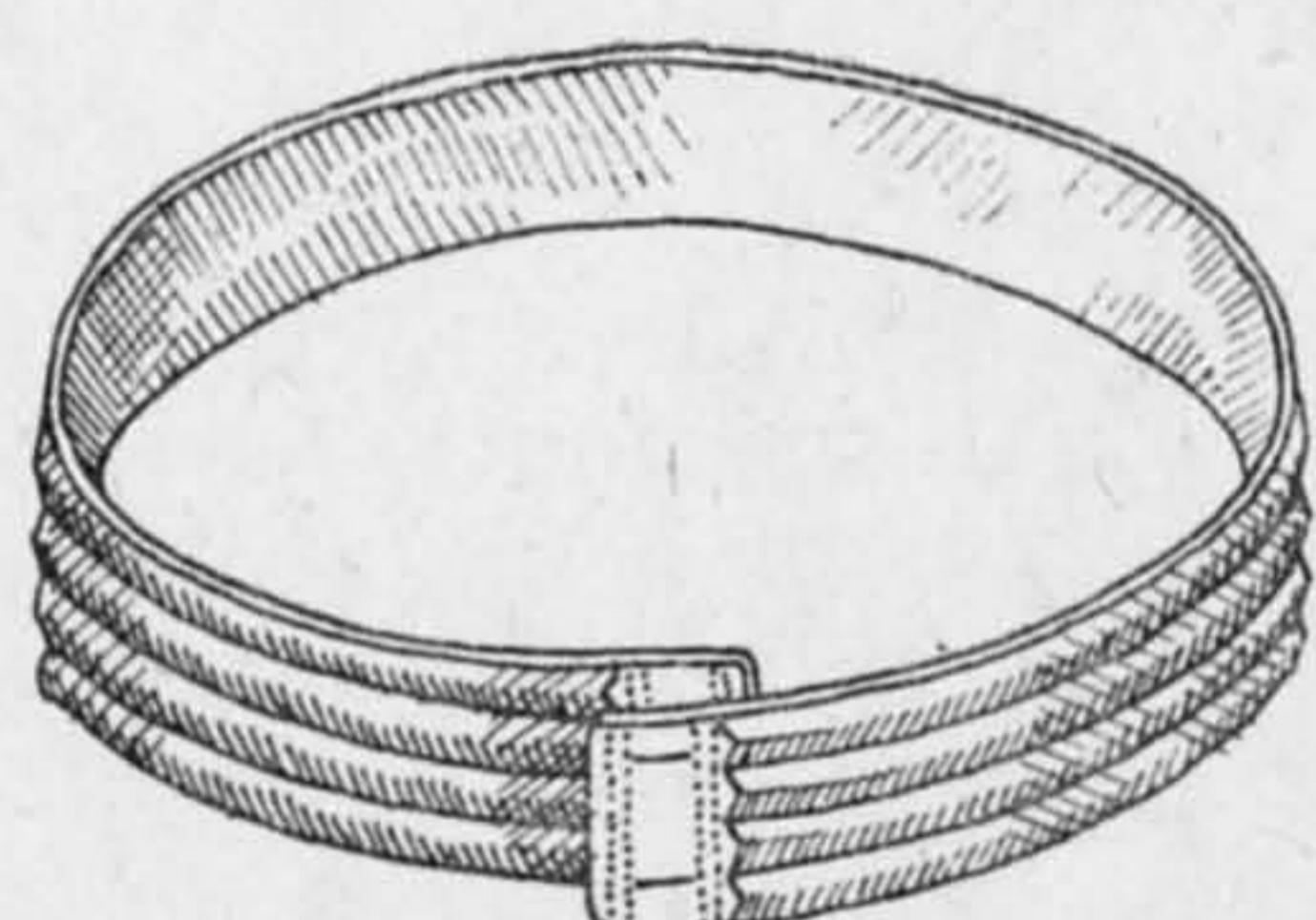
Radiniai. Kairėnėlių kapinyne aptikti 82 dirbiniai: 63 buvo kapuose, 16 pasitaikė perkasose kaip atsitiktiniai radiniai ir 3 (2 žalvarinės storagalės apyrankės ir žalvarinė ivija) — žvyro karjere (jau suardytoje kapyno dalyje). Daugiau negu pusė dirbinių (46) yra žalvario ir gintero papuošalai ar jų fragmentai. Kitą radinių dalį (36) sudaro geležiniai darbo įrankiai ir buityje vartoti daiktai.

Iš darbo įrankių kapinyne daugiausia aptikta peilių — 12 (pav. 10): 10 rasta kapuose, 2 — atsitiktinai. Kaip įkapė jie dažniau dėti į vyru kapus. Iš 10 pasitaikiusių peilių 8 aptikti vyru kapuose (Nr. 3, 7, 11, 12, 14, 18, 29, 30), 1 — bernuko kape Nr. 17 ir 1 — moters kape Nr. 25. Jie gerai išsilika, tik vienas lūžęs pusiau (30 pl. 2 B kv.) ir vieno nulūžusi viršūnė ir įkotės galas (k. Nr. 25).

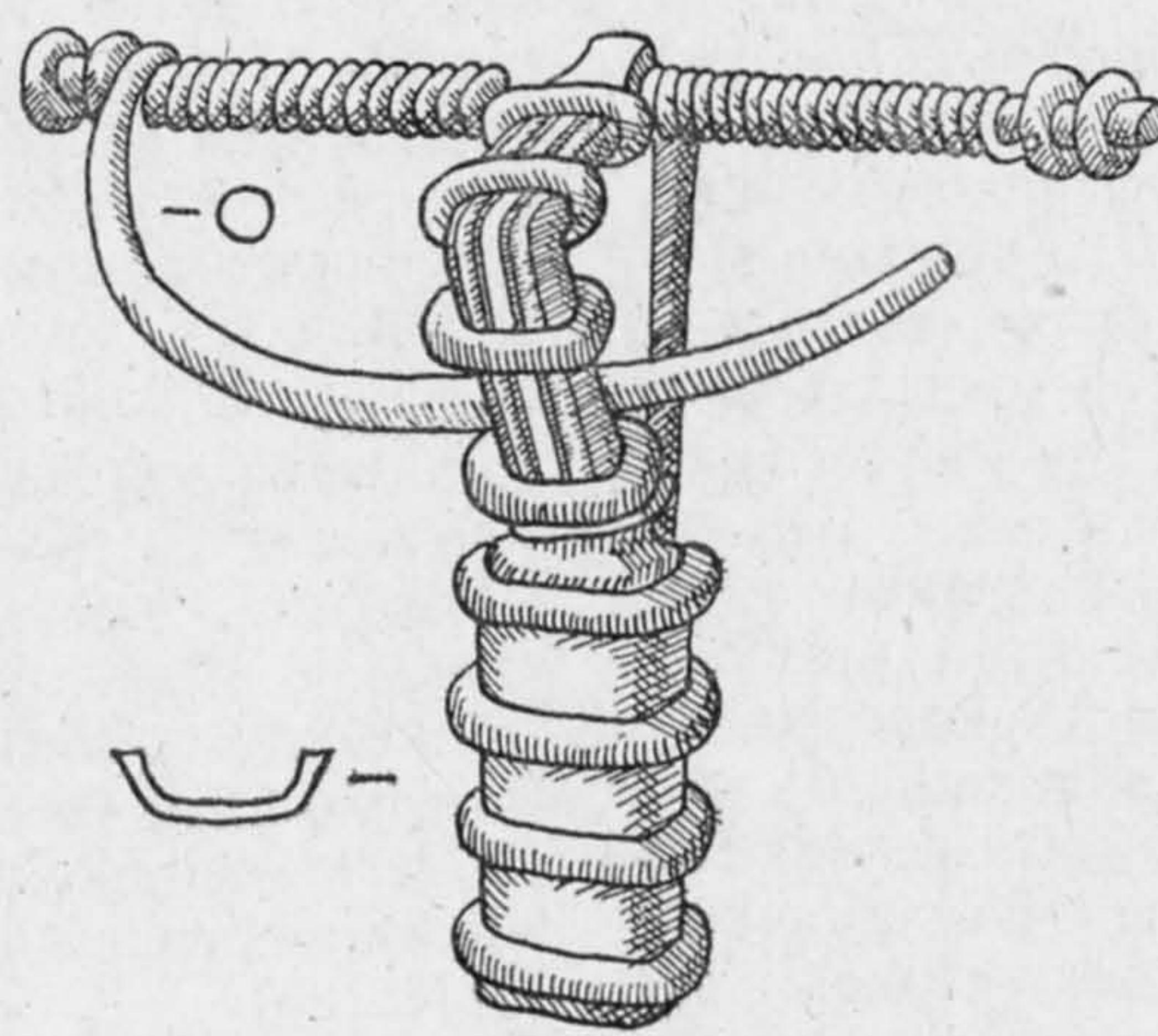
Kapinyne rasta geležinių tiesių peilių. Jų geležtės nuo 12,5 iki 24 cm ilgio. Tik vyro kape Nr. 18 pasitaikė gerokai didesnis peilis — 31,4 cm ilgio. Jis reikėtų laikyti ne darbo įrankiu, o ginklu — kovos peiliu. Geležtės 1,7—2,5 cm pločio, nugarėlės 0,4—0,6 cm storio. Taigi jų, kaip ir visų to meto peilių, geležtės yra kylio formos skersinio pjūvio. Peilių įkočių ilgis priklauso nuo jų dydžio, yra nuo 3,3 iki 8,5 cm. Ant

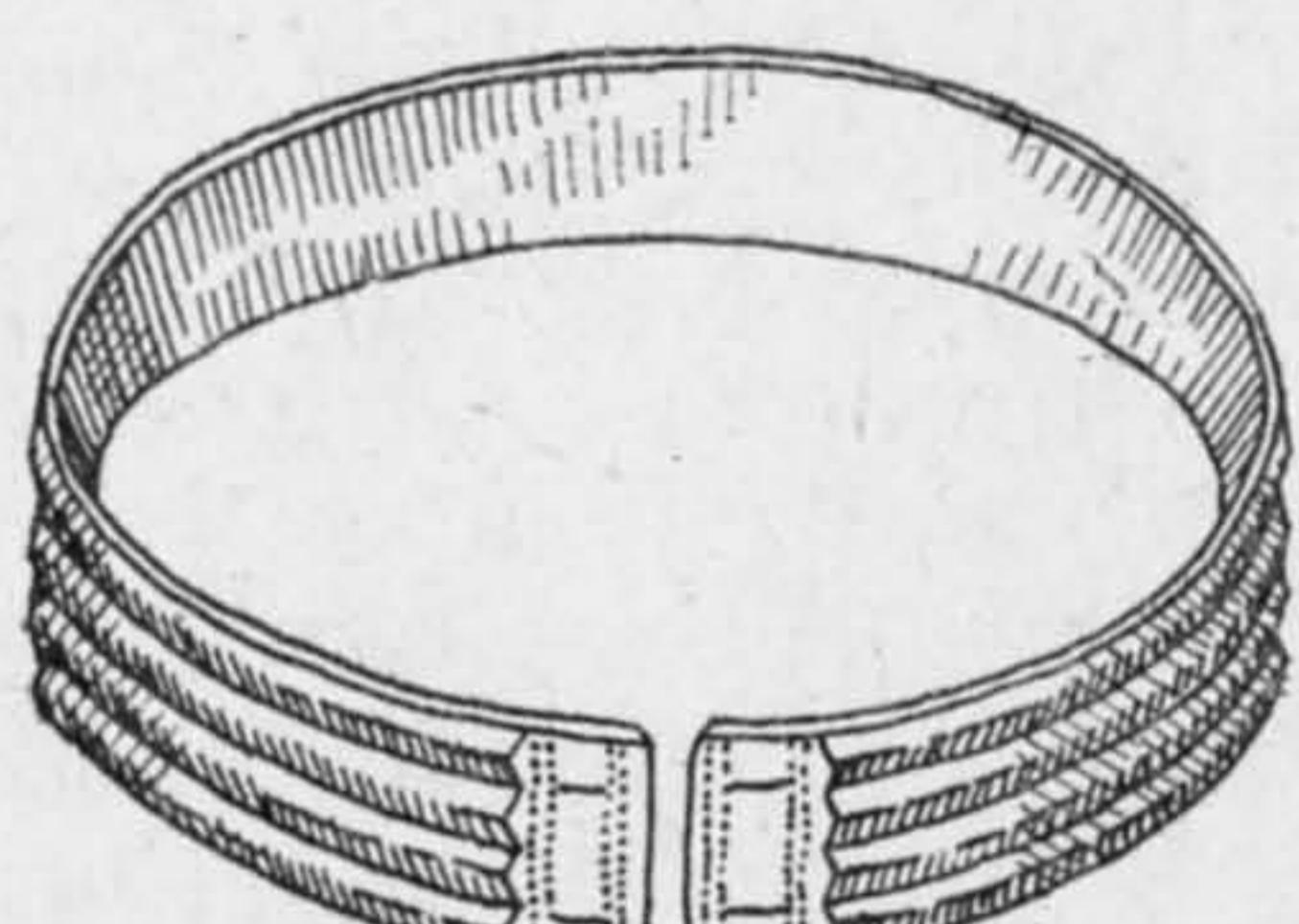
1

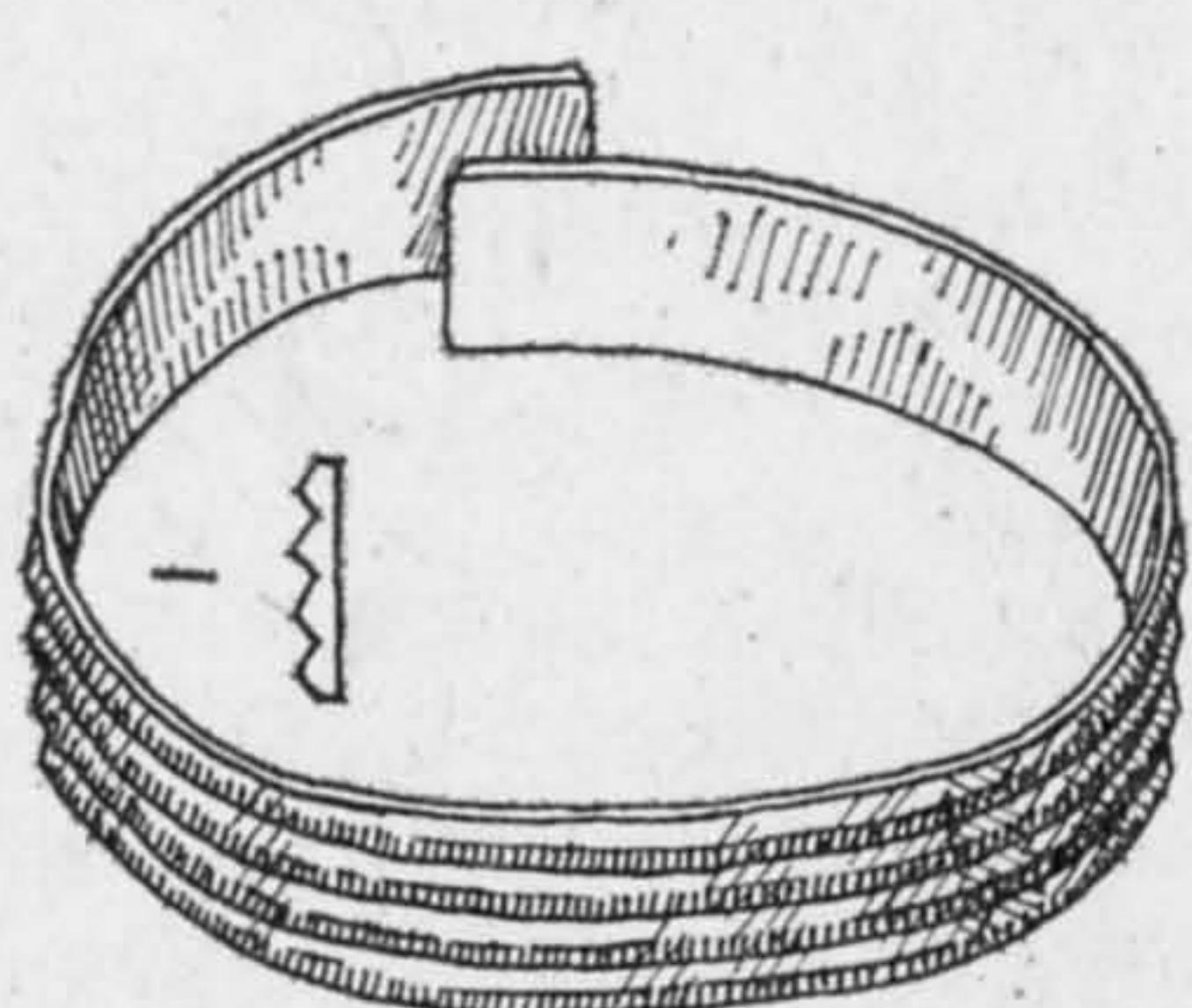
5

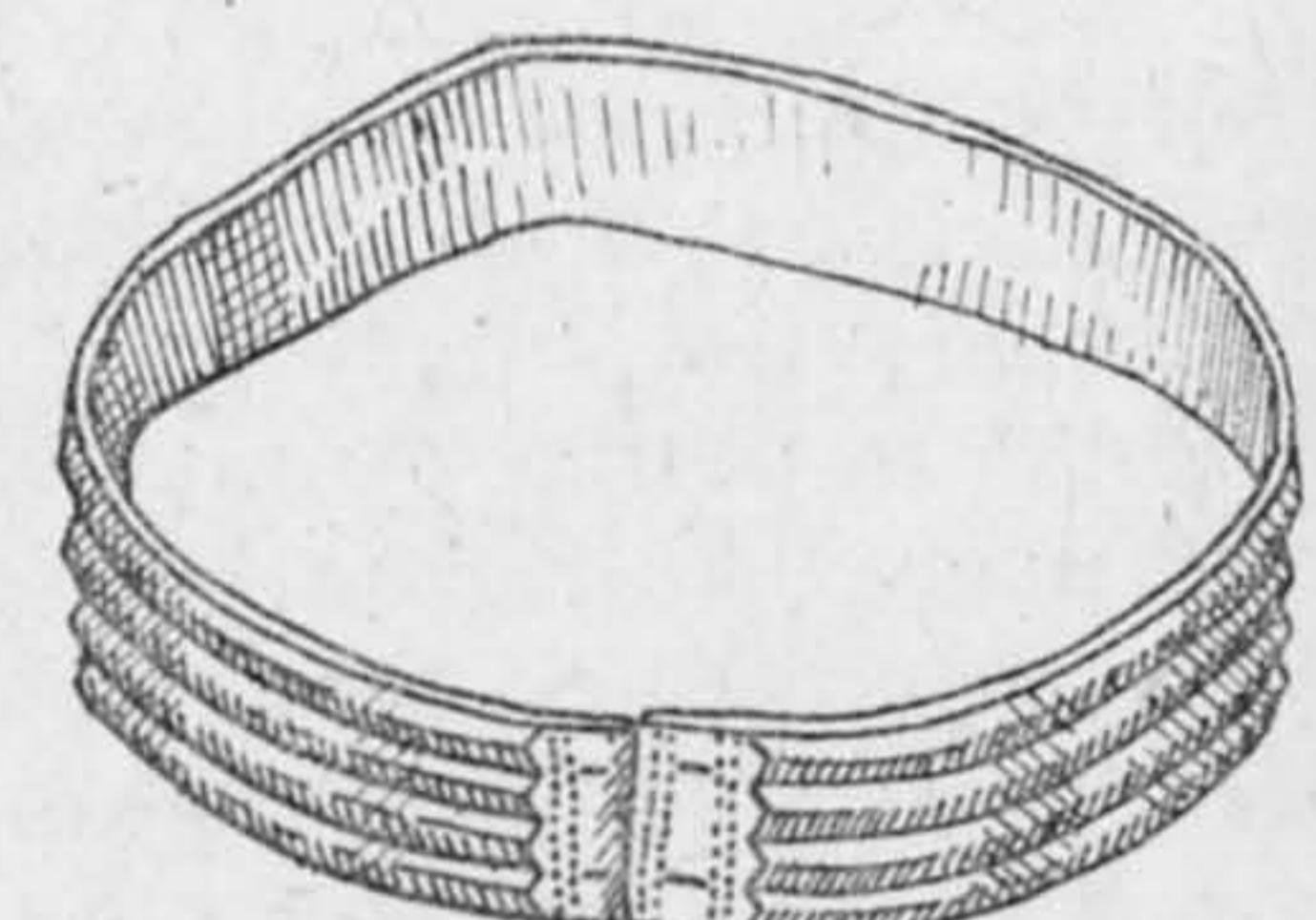
2

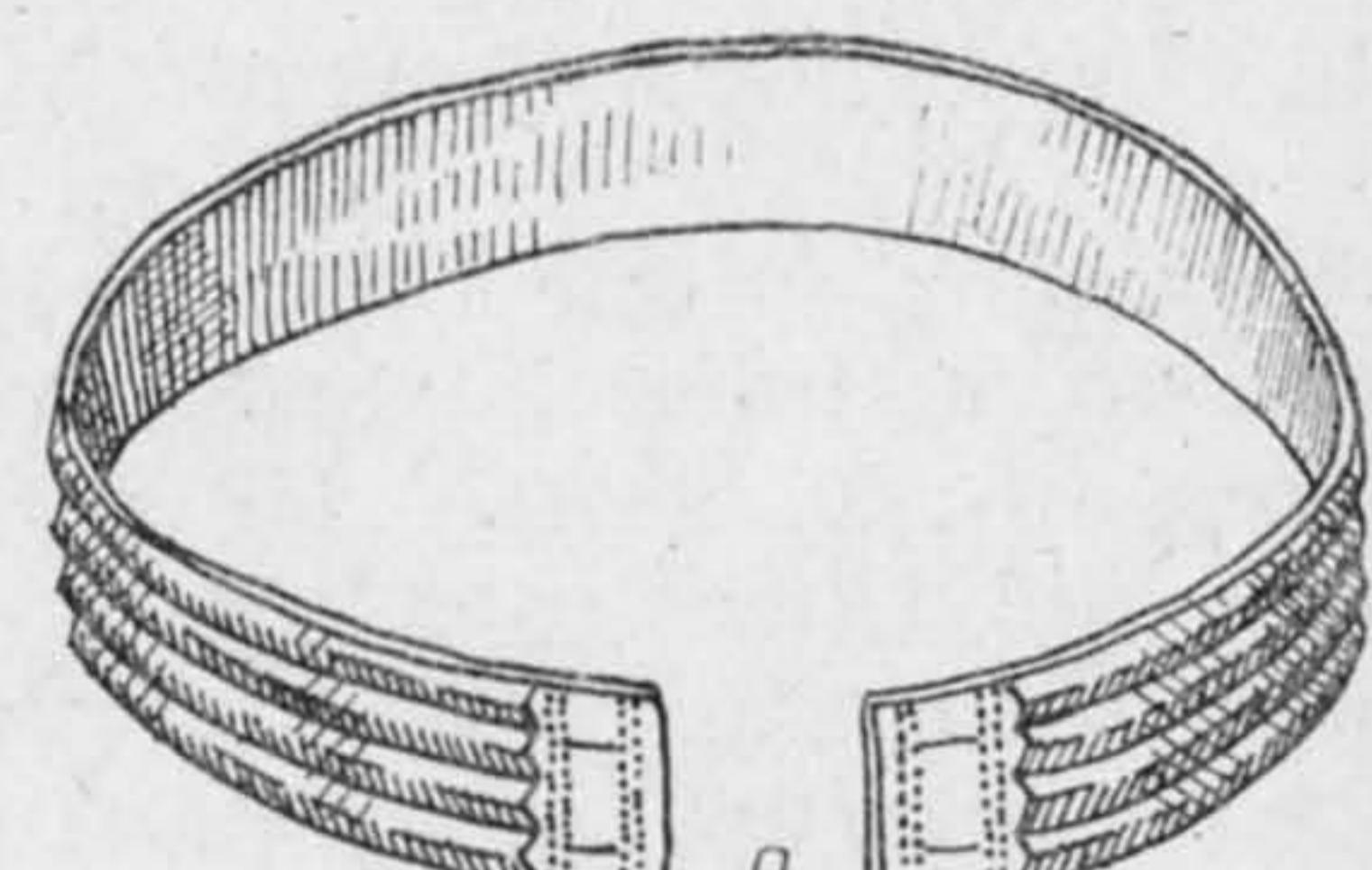
6

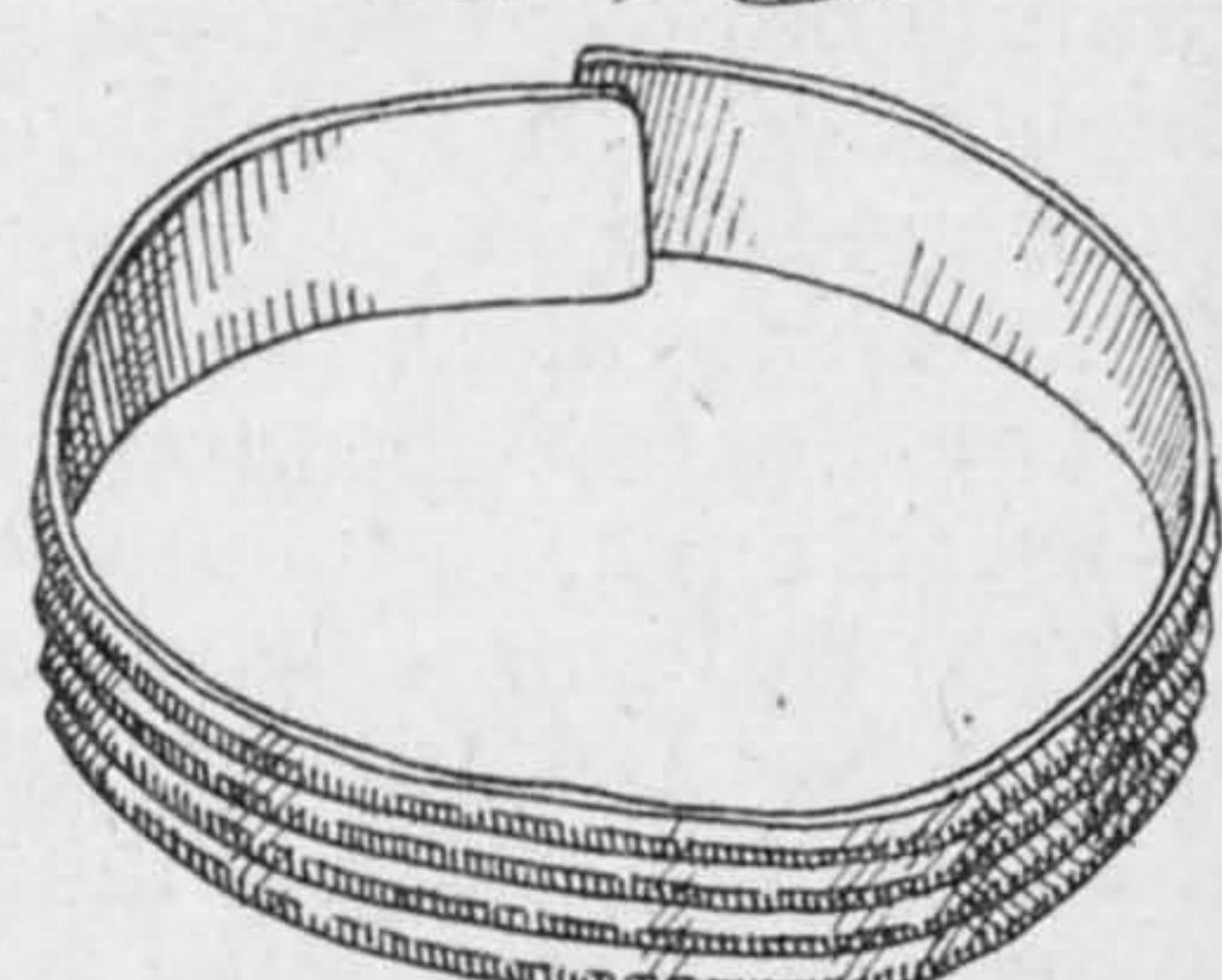
7

8

9

10

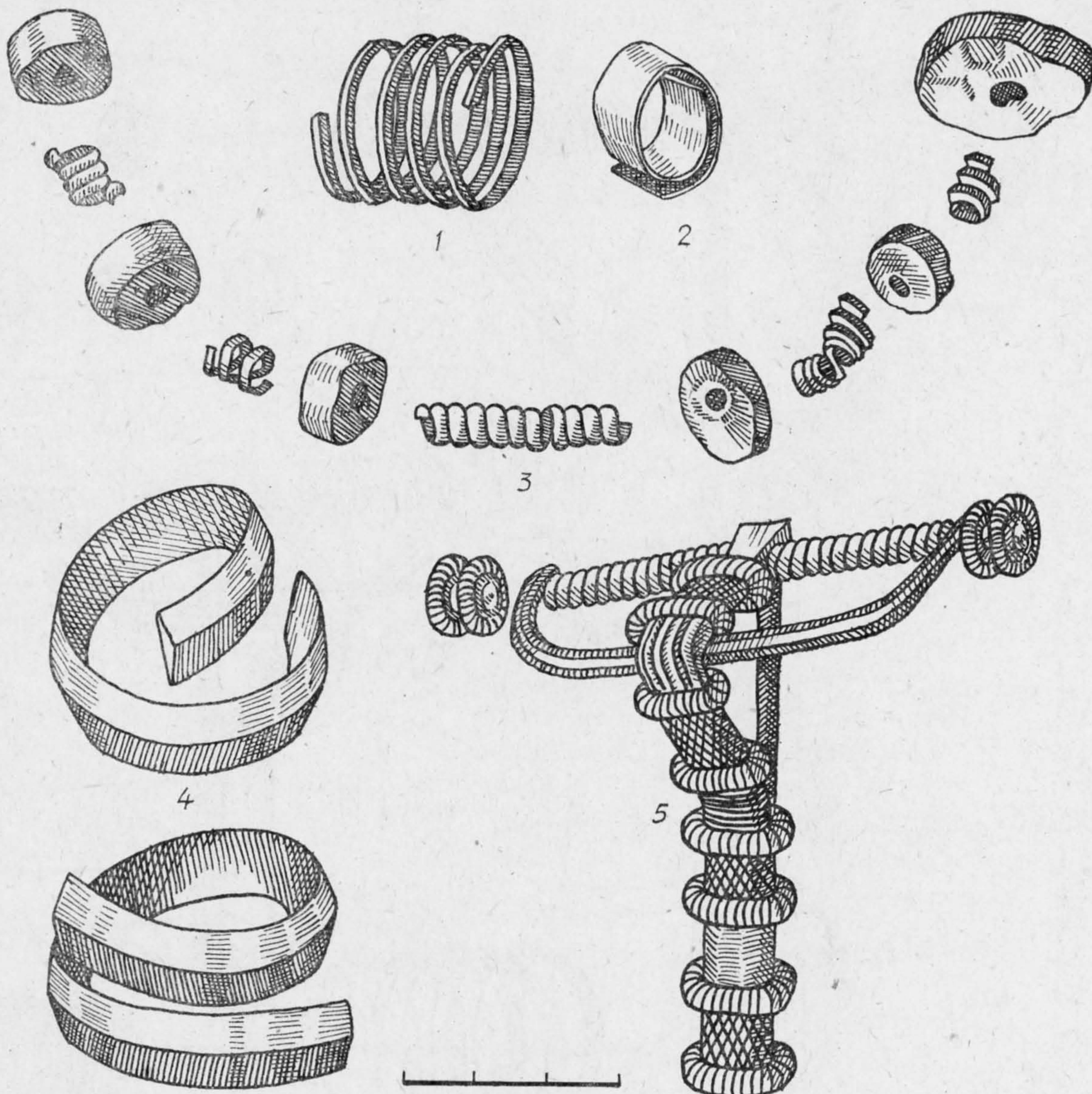
3

4

7 pav. K. Nr. 24 radiniai: 1 — apgalvis, 2 — lankinė žieduotoji segė, 3 — gintaro karoliukas, 4 — įvijinis žiedas, 5—10 — juostinės apyrankės

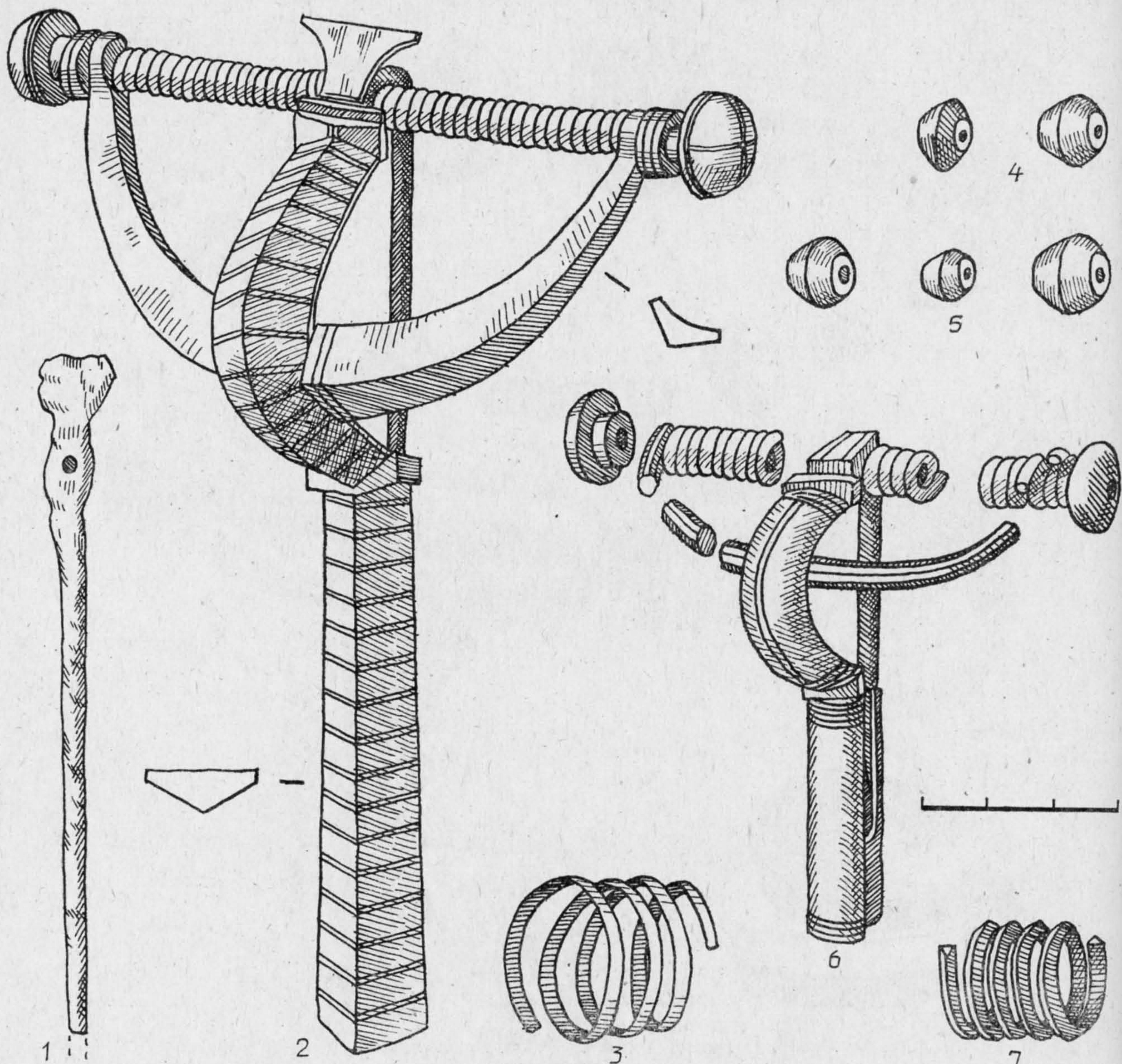
8 pav. K. Nr. 9 radiniai: 1 — įvija, 2 — juostinės žiedas, 3 — karolių apvara, 4 — juostinės apyrankės, 5 — žieduotoji lankinė segė

kai kurių įkočių dar pastebėta išlikusių medinių ašmenų liekanų (pav. 10 : 3, 5, 10).

Aptikti 8 geležiniai siauraašmeniai pentiniai kirviai. 6 iš jų rasti vyrų kapuose Nr. 8, 12—14, 19, 29 ir 2 — atsitiktinai. Kirvių forma ir dydis šiek tiek skiriasi (pav. 11). Kape Nr. 29 ir 31 pl. 4 C kv.— dar nedideli. Jų korpusai 16,7 ir 16,4 cm ilgio. Iš priekio beveik tiesūs, lenkimas ryškesnis iš vidinės — koto — pusės. Ašmenys 4,8 ir 5,7 cm ilgio. Pentys apvalios, su pailginta viršutinė dalimi (pav. 11 : 6, 7). Kirvakočių skylių beveik apvalios. Kiti 6 kirviai (pav. 11 : 1—4, 8, 9) didesni. Jų korpusai nuo 20,5 iki 25 cm ilgio. Ašmenys taip pat ilgesni — nuo 6,5 iki

7,6 cm. Šių kirvių pentis ir viršutinė korpuso dalių ryškiai lenkti į koto pusę. Todėl tarp ašmenų ir koto susidaro gana smailus kampus. Penčių viršutinės dalys taip pat pailgintos. Skylių kirvakočiams apvalios, pastebimas ryškesnis ar ne tokis ryškus perėjimas į ovalą. Kai kuriose yra kirvakočių liekanų.

Kapinyne aptikti 4 pjautuvai (pav. 12 : 2—4). 3 rasti moterų kapuose Nr. 4, 15 ir 25, ketvirtasis — 1 pl. 6 A kvadrate. Jie išsilaike blogai — visų įkotės ar smaigaliai nulūžę. Geriausiai išlikusi pjautuvo iš kapo Nr. 25 geležtė, nors ir jo smaigalys bei įkotės galas nulūžę (pav. 12 : 2). Tai vadinamasis lietuviško tipo

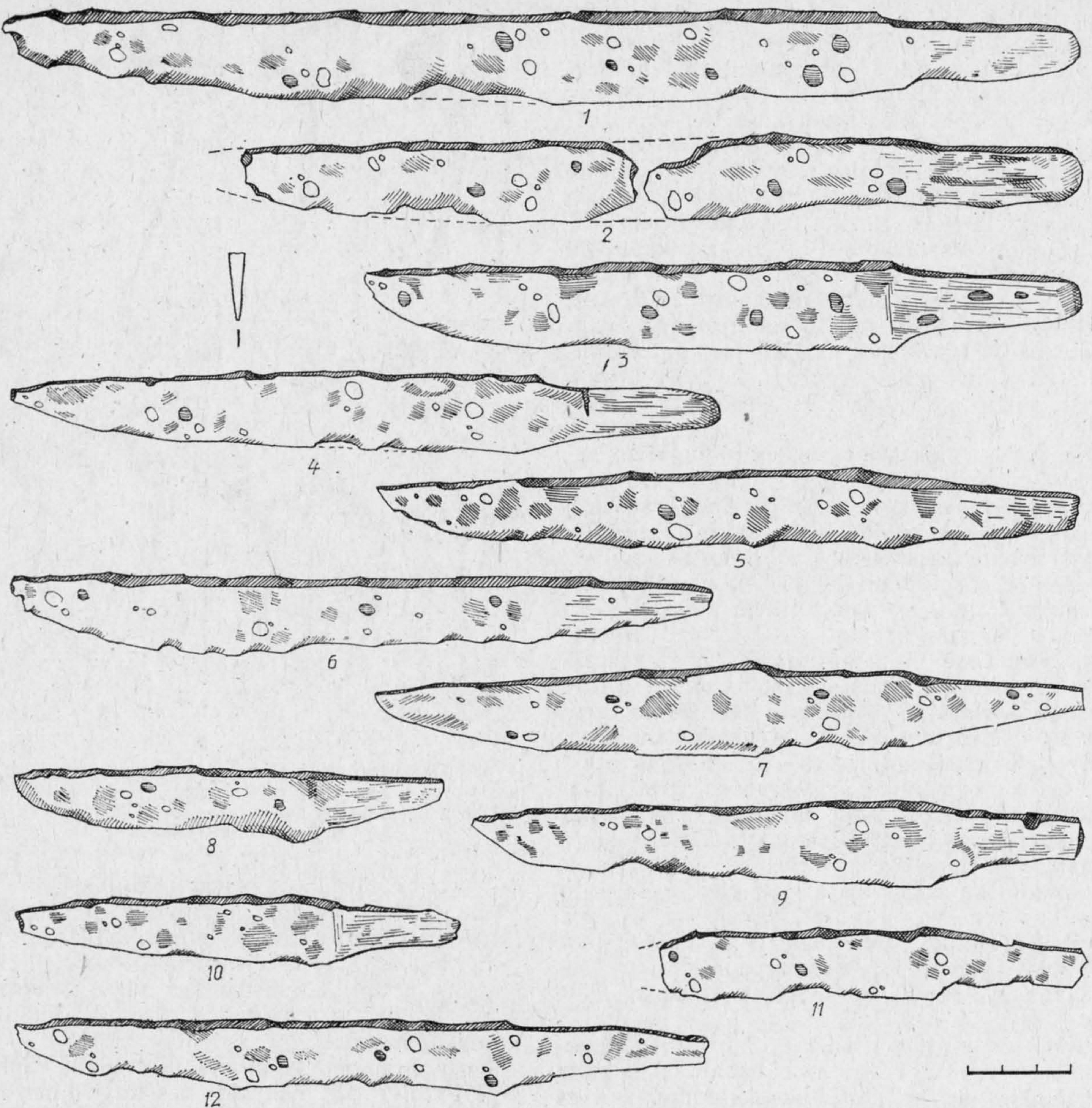

9 pav. Radiniai iš kapų: 1 — geležinis nuokamienis smeigtukas iš k. Nr. 15, 2 — lankinė ilgakojė segė iš k. Nr. 29, 3 — ivija iš k. Nr. 15, 4 — gintaro karoliukai iš k. Nr. 15, 5 — gintaro karoliukai iš k. Nr. 4, 6 — lankinė ilgakojė segė iš k. Nr. 14, 7 — ivija iš k. Nr. 14

pjautuvą su aukštyn lenktu smaigaliu. Kitų pjautuvų smaigaliai taip pat nulūžę (išlikusios tik 14—19,5 cm ilgio geležčių dalys), todėl sunku spręsti apie jų formą. Kape Nr. 25 rasto pjautuvo geležtė 23 cm ilgio. Apskritai geležtės 1,9—2,5 cm pločio, nugarėlės 0,4—0,6 cm storio. Vidurio Lietuvos kapinynuose pjautuvų aukštyn lenktomis viršūnėmis aptinkama neretai (LAB, p. 305—306; LAA, t. 4, p. 120; Jovaiša E., 1978, p. 169; Kazakevičius V., 1980, p. 82—83; Merkevičius A., 1974, p. 60).

D a l g i a i. Vyro kape Nr. 13 rastas dalgis (pav. 12 : 1), kurio geležtės smaigalys smarkiai lenktas žemyn. Tarp geležtės ir kojelės ryškaus užlenkimo, būdingo vėlesniems dalgiams, dar nera. Šio kojelė be aiškesnio užlenkimo pereina į geležtę. Iškotė į galą smailėja. Dalgis 26 cm ilgio. Geležtė viduryje — 2,5 cm pločio, nugarėlė 0,6 cm storio. Iškotė 7,5 cm ilgio ir baigiasi trumpu užlenkimu, skirtu įtverti į dalgiaukotį.

Kito dalgio fragmentas rastas 5 pl. 6 A kvadratė. Jo viršūnė ir iškotė nulūžusios, išlikusios tik

10 pav. Geležiniai peiliai: 1 — iš k. Nr. 18, 3 — iš k. Nr. 3, 4 — iš k. Nr. 12, 5 — iš k. Nr. 29, 7 — iš k. Nr. 14; 8 — iš k. Nr. 30, 9 — iš k. Nr. 11, 10 — iš k. Nr. 7, 11 — iš k. Nr. 25, 12 — iš k. Nr. 17, 2, 6 — rasti atsitiktinai

13,5 cm ilgio truputį išlenkta geležtės dalis. Atrodo, kad jis buvo stambesnis už kape Nr. 13 rastąjį, nes geležtė yra 4 cm pločio, nugarėlė 0,6 cm storio.

Vidurio Lietuvos kapinynams dalgiai kaip įkapė nebūdingi. Jų dažniau aptinkama Lietuvos pajūrio kapinynuose (LAB, p. 305; LAA, t. 4, p. 117—118).

Skobtas rastas vyro kape Nr. 14. Jis dvirankis, sulaužytas, rankenos suglaustos. Įkotės 10 cm ilgio. Visas skobtas drauge su darbine dalimi yra 15 cm ilgio, geležtės darbinė dalis —

8,5 cm ilgio ir 2,4 cm pločio (pav. 11 : 5). Skobtą rasta ir to paties laikotarpio Plinkaigalio kapyne (Jovaiša E., 1978, p. 170; Kazakevičius V., 1980, p. 81).

Kairėnėliuose pasitaikė 6 ylos. Visos geležinės. 2 iš jų aptiktos moterų kapuose Nr. 5, 6 (pav. 13 : 6, 7), vienos dalis rasta vaiko kape Nr. 28 ir 3 — tirtose perkasoje (1 pl. 5 A kv., 35 pl. 2 C kv. ir 36 pl. 6 C kv.). Ylos apvalios, o įkotės — stačiakampio skersinio pjūvio. Ant kai kurių įkočių yra medinių kotų liekanų. Ylos 13—14,8 cm, įkotės — 4—5,5 cm ilgio.

Ylę moterų kapuose rasta jau minėtame Plinkaigalyje (Jovaiša E., 1978, p. 169; Kazakevičius V., 1980, p. 82) ir kituose vidurio Lietuvos kapinynuose (LAB, p. 284).

A k m e n i n i s v e r p s t u k a s aptiktas 3 pl. išpovoje prie 1 C kvadrato. Jis suploto rutulio formos, neornamentuotas, $5 \times 5,6$ cm dydžio ir 1,2 cm storio, viduryje pragrežta 0,7 cm skersmens skylutė (pav. 13 : 2). Tokių verpstukų rasta netoli eseanciamie Plinkaiglio kapinyne (Kazakevičius V., 1980, p. 83).

P a p u o š a l a i. Kaip anksčiau minėta, daugiau nei pusę visų radinių sudaro papuošalai. Pagal padėtį kapuose ir paskirtį juos galima suskirstyti į šias grupes: galvos, kaklo, krūtinės, rankų papuošalai. Apžvelgsime juos ta tvarka, kaip išvardyti.

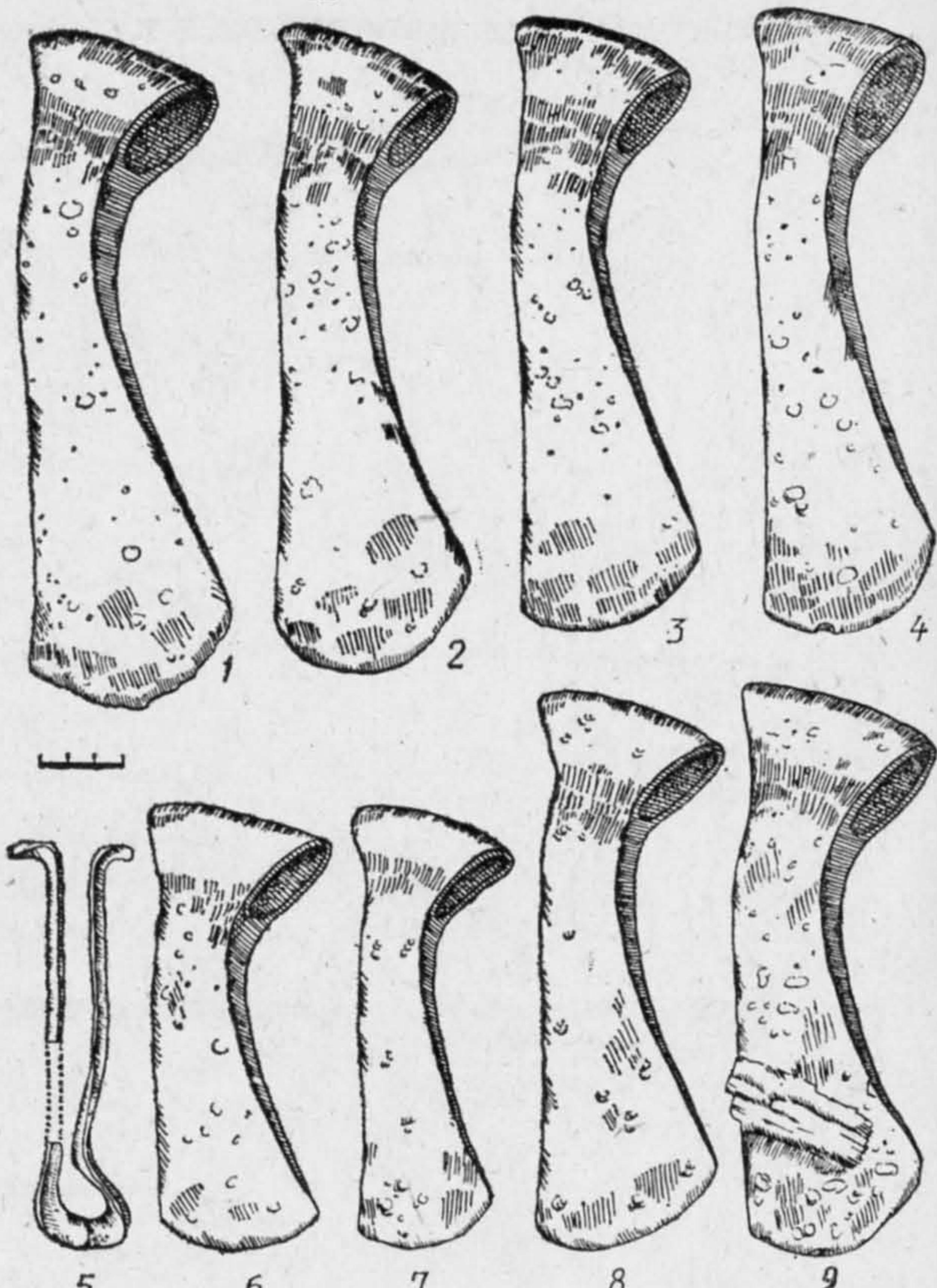
Kape Nr. 24 prie mirusiosios viršugalvio aptiktas **a p g a l v i s** (pav. 7 : 1). Jį sudaro 4 eilės išilgai einančių žalvarinių įvijelių, susuktų iš trikampio skersinio pjūvio vielos. Jos 0,7—0,8 cm skersmens ir 4,5—6 cm ilgio. Skersai įviju 4—6 cm viena nuo kitos išdėstyti žalvarinės T raidės formos skersinio pjūvio plokšteliės. Jų yra 11 (abu galai užbaigtai plokšteliemis). Išorinė plokštelių pusė (T raidės viršus) lygi, pakraščiai ornamentuoti įmuštų taškučių eile. T raidės formos kojelėje yra 4 skylutės siūlams perverti. Suvėrus žalvarines įvijas ir plokštelių ant siūlo, įviju galus pridengdavo 3,6—3,8 cm ilgio plokšteliės. Kai kurios, ypač jų pakraščiai, stipriai apgadinta korozijos, todėl daugelyje vietų ornamentas išnykės, kraštai aptrupėjė. Geriau išsilai-kiusios yra 1,1—1,2 cm pločio.

Analogiškų apgalvių rasta ir kituose Žemaitijos kapinynuose, pvz., Pašušvyje (LAB, pav. 216), Sauginiuose (Merkevičius A., 1974, p. 60). Tik kartais jų plokšteliės yra paprastesnės, stačiakampės (žr. A. Merkevičiaus straipsnį šioje knygoje, p. 53, pav. 7, 8).

K a k l o p a p u o š a l a i. Jiems skiriami parvieniai gintarų karoliukai arba kelių karoliukų apvara. Karoliukų aptinkama vien moterų kapuose prie mirusiuju kaklo. Antai kape Nr. 4 rasti 4 dvigubo nupjauto kūgio formos gintarų karoliukai (pav. 9 : 5), kape Nr. 15 — 2 (pav. 9 : 4), kape Nr. 24 — tik 1. Jie 0,9—1,2 cm aukščio ir 0,7—1,8 cm skersmens.

Mergaitės kape Nr. 9 prie mirusiosios kaklo aptikta karolių apvara (pav. 8 : 3) iš 6 gintarų karoliukų ir tarp jų įvertų žalvarinių įvijelių. Karoliukai plokšti, cilindro ir dvigubo nupjauto kūgio formos: 5 beveik vienodo dydžio, 1,4—1,6 cm skersmens. Tik 1 buvo 2,2 cm skersmens. Trumpos žalvarinės įvijėlės tarp karoliukų susuktos iš pusiau apvalaus skersinio pjūvio vienos.

Analogiškų vėriinių aptikta ir kaimyniniuose kapinynuose. Pvz., Plinkaigalyje rasta gintaro

11 pav. Geležiniai siauraašmeniai pentiniai kirviai ir skobtas: 1 — iš k. Nr. 14, 2 — iš k. Nr. 8, 3 — iš k. Nr. 13, 4 — iš k. Nr. 12, 5 — iš k. Nr. 14, 6 — iš k. Nr. 28, 9 — iš k. Nr. 19, 7, 8 — rasti atsitiktinai

ir alavo karoliukų apvarų (Kazakevičius V., 1980, p. 83), Sauginių kapinyne — įvairių gintaro ir stiklo, gintaro karolėlių ir žalvarinių įvijelių apvara (žr. A. Merkevičiaus straipsnį šioje knygoje, p. 55). Jų pasitaikė ir toliau į vakarus, pvz., Maudžiorų kapinyne (žr. V. Valatkos straipsnį šioje knygoje, p. 19).

Kaip jau minėta, iš ardomo Kairėnėlių kapynino į Papilės vid. mokyklos kraštotoyrininkų rinkinius pateko nedidelė žalvarinė šaukštine a n t k a k l ē (LAA, t. 4, p. 20). Ji galėtų priklausyti IV a. ir būtų bene ankstyviausias dabar žinomas šio kapynino radinys.

Kapinyne aptiktos 5 segės ir 1 segės fragmentas — įvijos dalis. 4 segės ir fragmentas rasta kapuose, viena — 23 pl. 9 BC kvadrate. Be to, Kauno valstybiname istorijos muziejuje iš šio kapynino yra lankinė segė trikampe koje, o Papilės vid. mokykloje — lenkta koje. Segės aptikta moterų ir vyrų kapuose. Visos jos lankinės. Galima suskirstyti į 4 grupes: žieduotosios, ilgakojės su lieta užkaba, trikampe koje ir lenkta koje.

Rastos 2 žieduotosios segės abi aptiktos moterų kapuose Nr. 9 ir 24. Jos nedidelės —

12 pav. Geležinis dalgis ir pjautuvai: 1 — iš k. Nr. 13, 2 — iš k. Nr. 25, 3 — iš k. Nr. 4, 4 — rasta atsitiktinai

8—8,5 cm ilgio, kojelės ir liemenėliai puošti 8 žiedeliais (4 žiedeliai ant kojelės ir 4 — ant liemenėlio), kurie pagražinti skersiniai ranteliais (pav. 7:2; 8:5). Abi dabintos sidabrine plokšteli su tinklelio ornamentu. Segės iš kapo Nr. 9 sidabrinės plokštelės išdėstyto tarpuose tarp 1 ir 2, 3 ir 4, 5 ir 6, 7 ir 8 žiedelių. Kiti tarpai nepuošti. O segės iš kapo Nr. 24 visa kojelė ir dalis liemenėlio (tarp 5 ir 6 žiedelių) padengta sidabrine plokšteli (pav. 7:2).

Kitaip ornamentuoti ir segių liemenelių tarpai, nepadengti plokštelėmis. Štai segės iš kapo Nr. 9 liemenėlis tarp 6 ir 7 žiedelių turi 5 išilgines briauneles ir griovelius tarp jų (pav. 8:5). Segės iš kapo Nr. 24 liemenėlio dalis tarp 6 ir 8 žiedelių turi 7 iškilias briauneles su grioveliais tarp jų. 3 vidurinės briaunelės labiau iškilusios, todėl liemenėlio skersinis pjūvis atrodo lyg trikampio formos. Kojelės kiek išgaubtos, dėl to jų skersinis pjūvis puslankio formos, jos ir platesnės už liemenėlius. Segės iš kapo Nr. 9 kojelė 1,6 cm pločio, o iš kapo Nr. 24 — 2 cm. Liemenėliai atitinkamai 1,3 ir 1,5 cm pločio.

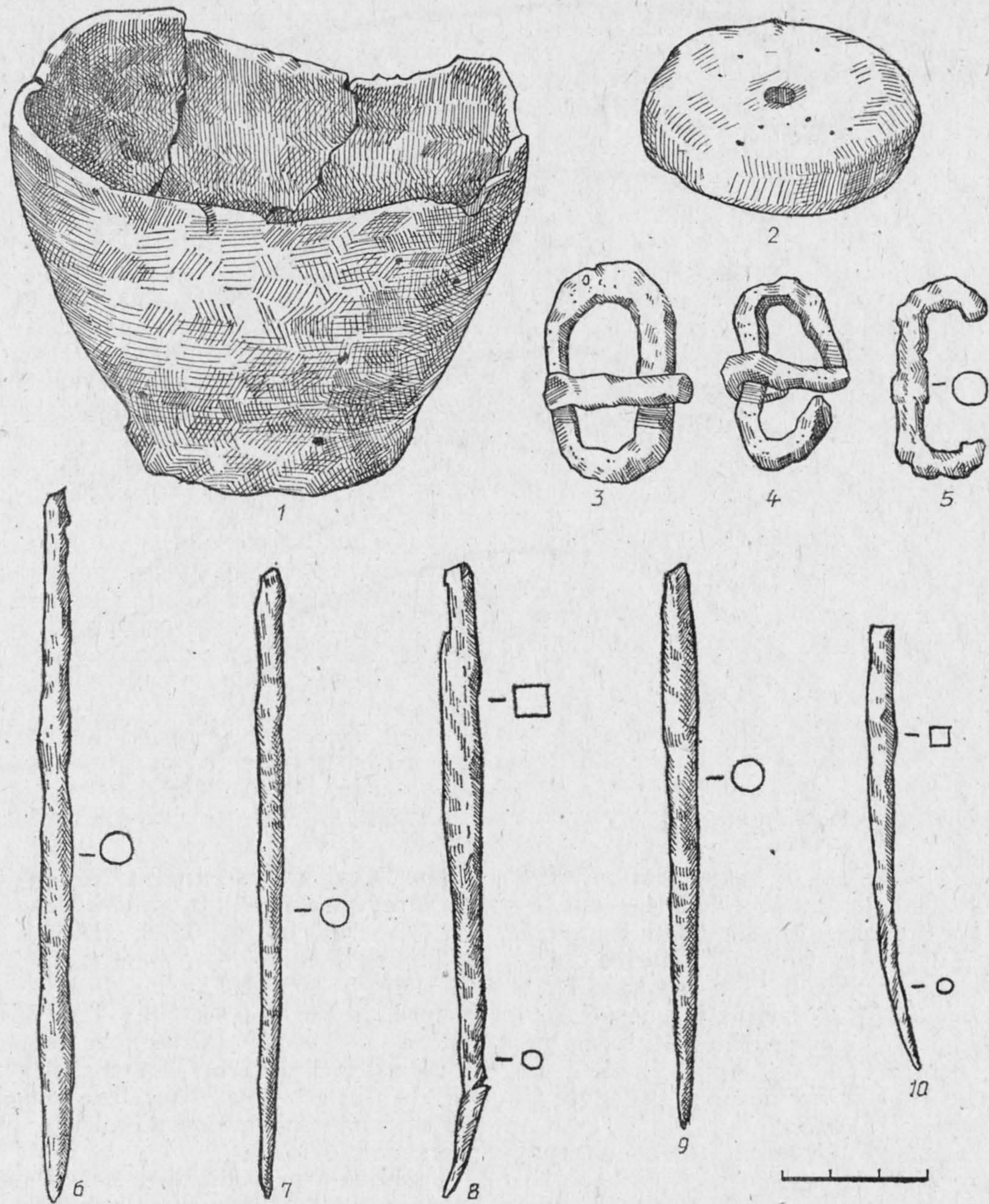
Segių įvijų lankelių skersinis pjūvis irgi skirtinges: kape Nr. 9 rastosios — šešiakampis, o kape Nr. 24 — apvalus. Įvijų galai baigiasi 2 žalvariniai žiedeliai, puoštais skersiniai ran-

teliais. Analogiškos formos ir taip pat ornamen-tuotu segių rasta Plinkaigallo kapuose Nr. 46 ir 63 (Kazakevičius V., 1978; IIAS, b. Nr. 613, p. 32, 59), Pašušvio kapinyne (LAA, t. 4, p. 41; IEM, EM 5: 203—205).

Aptiktos 2 ir ilgakoje lankinės segės su lieta užkaba. Rastos vyrų kapuose Nr. 14 ir 29; skiriasi jų forma ir dydis. Segės iš kapo Nr. 14 lūžusi įvija, buoželės, lankelis. Segė 7,8 cm ilgio. Visa vienodo pločio, pusapvalio skersinio pjūvio.

5 skersinių griovelij grupėmis ornamenuota segės kojelės galas ir prie liemenėlio. Toks pat ornamentas kartojasi liemenėlio ir kojelės sandūroje ir prie įvijos. Liemenėlio viduriu išilgai eina 2 grioveliai (pav. 9:6). Įvijos lankelis daugiakampio skersinio pjūvio, galai baigiasi žemo pusrutulio formos buoželėmis.

Kape Nr. 29 rasta segė gerokai stambesnė: 15,5 cm ilgio, 8,5 cm ilgio kojele; trikampio skersinio pjūvio kojelė ir liemenėlis beveik vienodo storio, nors kojelė į galą šiek tiek platėja. Juos puošia skersiniai grioveliai. Segė lankelis masyvus, netaisyklingo penkiakampio skersinio pjūvio, į galus truputį plonėja. Ties liemenėliu įvija dengia prasikišęs trikampis skydelis. Įvijos galai baigiasi pusapvalėmis buoželėmis, or-

13 pav. Įvairūs radiniai: 1 — molinis puodelis iš k. Nr. 10, 3 — sagtis iš k. Nr. 14, 4 — sagtis iš k. Nr. 29, 5 — sagtis iš k. Nr. 18, 6 — yla iš k. Nr. 5, 7 — yla iš k. Nr. 6 (rasta atsitiktinai; 2 — akmeninis verpstukas, 8—10 — ylos)

namentuotomis grioveliais, kurie dalija jas į 4 dalis (pav. 9 : 2).

Analogiškų segių rasta Plinkaiglio (Kazakevičius V., 1978; IIAS, b. Nr. 613, p. 21, 30), Pašušvio (IEM, EM 5 : 181, 189) bei kituose vidurio ir vakarų Lietuvos kapinynuose (LAB, p. 328—329).

Lankinės segės trikampė kojele rastos taip pat 2, abi žalvarinės. Viena aptikta 23 pl. 9 BC kv., o kita anksčiau pateko į Papilės vid. mokyklos rinkinius. Segė aplūžusi. Ji 9,6 cm

ilgio, kojelės galas 5 cm pločio; neornamentuota. Liemenėlis pusapvalio skersinio pjūvio, lankelis plokščias. Per jo vidurių eina iškili briaunelė, todėl skersinis pjūvis lyg trikampio formos. Įviju galai (reikia manyti, kad toks buvo ir dešinysis) baigiasi 2 žiedeliais, ornamentuotais skersiniais ranteliais. Šio tipo segės būdingos vidurio ir šiaurės Lietuvai (LAB, p. 329). Artimiausiai kapinynai, kuriuose rasta analogiškų segių, yra Plinkaigalis (Kazakevičius V., 1980, p. 82) ir Pašušvys (IEM, EM 5 : 180, 171, 179).

Lenktakojele segutė, patekusi į Papilės vid. mokyklos rinkinius, nedidelė, be ornamentų ir buoželių įvijos galuose. Šios segės būdingos vidurio Lietuvos kapinynams nuo III—IV iki VI a. (LAB, p. 229).

Geležinis nuokamienis smeigtukas rastas moters kape Nr. 15 virš mirusiosios kairio peties šalia kaukolės, po pjautuvu. Juo, matyt, buvo susegta skara ar apsiaustas. Smeigtuko adatėlės galas nulūžęs. Išlikusi dalis 10,3 cm ilgio. Tarp smeigtuko galvutės ir adatos yra praplatėjimas su skylute (pav. 9 : 1). Joje aptikta nedidelė žalvarinė grandelė. Matyt, prie smeigtuko buvo prikabinta kažkokia žalvarinė grandinėlė. Analogiškos formos smeigtukų rasta ir kaimyniniuose kapinynuose: Sauginiuose (Merkevičius A., 1974, p. 61), Pašušvyje (LAA, t. 4, p. 78) ir Plinkaigalyje (Kazakevičius V., 1980, p. 83).

Kapinyne aptikta 2 tipų apyrankių: juostinių ir storagalių. Visos žalvarinės. Sprendžiant iš kapų, kuriuose pasitaikė storagalių apyrankių, jos buvo labiau nešiojamos nei juostinės.

Rastos 8 juostinės apyrankės. 2 aptiktos mergaitės kape Nr. 9 ir 6 — moters kape Nr. 24. Kape Nr. 9 rastosios padarytos iš trikampio skersinio pjūvio juostelės, neornamentuotos. Visa apyrankė vienodo pločio. Šios apyrankės skirtos suaugusiajam, tačiau jas nešiojo mergaitė. Dėl to jos labiau sulenkto, galai prasikeičia (pav. 8 : 4). Apyrankės 4,4—4,5 cm dydžio ir 22,45—22,7 g svorio. Kape Nr. 24 aptiktosios vienos vienodos: padarytos iš 1 cm pločio plono juostelės, paviršius puoštas 3 išilginiais grioveliais. Tarp jų yra iškilios briaunelės. Apyrankių galai taip pat ornamentuoti. Pakraščiai eina po 2 skersinius griovelius, o nuo jų per 0,5 cm į lankelio vidurį vėl pasikartoja 2 skersiniai grioveliai. Juose imušti nedideli trikampėliai (pav. 7 : 5—10). Apyrankės 3,5—3,8×5,7—6 cm dydžio, nevienodo svorio — nuo 18,45 iki 21,7 g.

Ištirtame plote rastos 7 storagalių apyrankės, dar 2 žvyro karjere (suardytoje kapinyno dalyje). Po 2 apyrankes aptikta moterų kapuose Nr. 6 ir 15, po 1 — vyro kape Nr. 14 ir vyrų kapuose Nr. 17 ir 28. Jos labai vienodos formos: 8 yra daugiakampio skersinio pjūvio galais (pav. 6 : 1, 3—6) ir tik kape Nr. 17 rastosios pastorinti galai yra netaisyklingo stačiakampio suapvalintais kampais skersinio pjūvio (pav. 6 : 2). Vidurinė jų dalis daugiausia plona, apvalaus skersinio pjūvio, tik moters kape Nr. 6 aptiktų apyrankių ir vidurinė dalis kampuoto skersinio pjūvio. Dauguma jų puošta skirtingai komponuotomis akutėmis. Nevienodas ir šių apyrankių dydis bei svoris. Kape Nr. 6 rastųjų galuose tarp briaunelių imušta po akutę (pav.

6 : 1). Vidinėje pusėje jų nėra. Apyrankės 3,9—4,1×5,6—6,2 cm dydžio ir 28,85—32,65 g svorio.

Kape Nr. 14 rastos apyrankės galuose išilgai tarp briaunelių viršuje ir šonuose imuštos akucių eilės. Apyrankė 5,7×7 cm dydžio ir 41,05 g svorio. Kape Nr. 15 aptiktų apyrankių galuose, tarp briaunelių šonuose imušta po 3 akutes, viršuje — po 2, apačioje po 1 (pav. 6 : 5). Šios apyrankės 4,5—4,8×6,3—6,6 cm dydžio ir sveria 44,9—36,2 g. Apyrankė iš kapo Nr. 17 galai puošti 2 skersinių griovelų grupėmis (pav. 6 : 2). Kape Nr. 28 (pav. 6 : 4) ir žvyro karjere rastą apyrankių pastorinti galai neornamentuoti. Apyrankė iš kapo Nr. 28 yra 3×3,5 cm dydžio. Kadangi ji pritaikyta mūvēti vaikui, tai, nors ir nedidelė, dar sulenkta taip, kad galai prasikeicia.

Panašiai ornamentuotų storagalių apyrankių daugiakampiais galais rasta Beržų, Kėdainių raj. (KVIM, 748 : 2), Pašešuvio, Raseinių raj. (KVIM, 1374 : 5), Pašušvio, Kėdainių raj. (IEM, EM 5 : 137), bei Plinkaigalo, Kėdainių raj., kaimyniuose (Kazakevičius V., 1978; IIAS, b. Nr. 613, p. 30, 56).

Ziedai. Mergaitės kape Nr. 9 ant dešinės rankos pirštelio rastas žalvarinis 1,4 cm pločio juostinis žiedelis prasikeičiančiais galais (pav. 8 : 2). Jis neornamentuotas, 1,2×1,8 cm dydžio. Kitas aptiktas moters kape Nr. 24 prie mirusios dešinės rankos pirštų. Sis žiedas įvijinis (pav. 7 : 4), 2,1 cm skersmens, susuktas iš žalvarinės trikampio skersinio pjūvio vielos.

Panašių įvijinių ir iš juostelės sulenkto žalvarinių žiedų rasta Plinkaigalo (Jovaiša E., 1978, p. 169; Kazakevičius V., 1980, p. 83), Sauginių (Merkevičius A., 1974, p. 62) ir kituose kapinynuose.

Kiti radiniai. Moterų ir vyrų kapuose aptikta 1,8—2,5 cm skersmens įvijėlių, susuktų iš trikampio skersinio pjūvio žalvarinės vielos ar juostelės (pav. 9 : 3, 7). Analogiškų pasitaikė Plinkaigalyje (Kazakevičius V., IIAS, b. Nr. 613, p. 16), Vaitiekūnuose, Radviliškio raj. (Varnas A., 1978, p. 139).

Kapinyne rastos 5 geležinės diržų sagtys: po vieną vyrų kapuose Nr. 14, 18, 29 (pav. 13 : 3, 4, 5), sudeginto mirusiojo kape Nr. 1 ir 12 pl. 8 B kvadrate. Jos nukaltos iš pusapvalio (k. Nr. 18 ir deg. k. Nr. 1) arba keturkampio (k. Nr. 14, 29, 12 pl. 8 B kv.) skersinio pjūvio geležinio strypelio. Geriau išsilaikiusių sagčių likę ir liežuvėliai (k. Nr. 14 ir 29). Jie taip pat keturkampio skersinio pjūvio. Sagties iš kapo Nr. 14 priekinės dalies viršus ornamentuotas skersinėmis įkartelėmis. Panašių geležinių diržų sagčių aptikta ne kartą minėtame Plinkaigalo kapinyne (Kazakevičius V., 1980, p. 82).

Moters kape Nr. 10 prie mirusiosios viršugalvio rastas tuščias molinis puodelis. Jis nulipdytas iš rausvo molio su grūsto graničto priemaišomis, sienelės lygios. Puodelis 6,8 cm aukščio, viršuje 10 cm, per petelius — 10,3 cm, dugnas 5,8 cm skersmens (pav. 13 : 1).

Chronologija ir paminklo priklausomybė. Apžvelgę Kairėnelių kapinyno medžiagą, pastebėjome, kad jos nedaug. Tačiau iš jos įmanoma nustatyti kapinyno chronologiją, iš dalies spręsti ir apie jį palikusių žmonių etninę priklausomybę.

Minėjome, jog moterų kapuose Nr. 9 ir 24 aptikta masyvių plačiu liemeneliu ir kojele lankinių žieduočių segių, padengtų tinkleliu puošta plokšttele. Šio tipo segės paplitusios vakaru, vidurio Lietuvos kapinynuose ir datuojamos V a. pabaiga—VI a. (LAA, t. 4, p. 40). Vyrų kapuose Nr. 14 ir 29 rastos ilgakojės lankinės segės su lieta užkaba skiriamos ne ankstesniams laikotarpiui kaip VI a. (LAB, p. 327—329). Lankinės trikampe kojele segės taip pat buvo labiausiai paplitusios vidurio ir šiaurės Lietuvos V—VI a. kapinynuose (LAA, t. 4, p. 42).

Penkiuose vyrų ir moterų kapuose aptikta storagalių apyrankių, būdingų V—VI a. (LAB, p. 344). Taigi įkapės leidžia kapinyną datuoti V—VI amžiumi. Šaukštinė antkaklė ir lankinė segutė lenkta kojele rodytų, kad čia galėjo būti ir IV a. kapų.

Kokiai etninei grupei galėtų priklausyti šis paminklas? Kairėnelių kapinynas kartais skiriamas žemaičiams (LAA, t. 3, p. 16; Taytavicius A., 1980, c. 85).

Kalbėdami apie laidoseną, minėjome, kad kai kuriuose kapuose šalia griaucių aptiki keli akmenys. Tai, matyt, galima aiškinti iš ankstesnės pilkapių epochos išlikusia tradicija (LAB, p. 161, 163) arba vidurio Lietuvos laidosenos įtaka (LAB, p. 283). Kapinyne aiškiai atspindi pa-

protys vyros ir moteris laidoti priešinga kryptimi.

Kapuose, kaip jau minėta, įkapių negausu. Moterų kapuose darbo įrankių maža — 3 pjautuvai, 2 ylos. Kiek daugiau papuošalų. Turtingesni tik kapai Nr. 9, 24. Kai kuriuose aptikta gintaro karoliukų, o kape Nr. 9 — jų vėrinys. Analogiskų radinių žinoma iš V—VII a. žemaičių kapinynų (Taytavicius A., 1980, c. 85). Ir dar vienas radinys, siejės Kairėnelius su žemaičių kapais,— žalvarinis apgalvis iš kapo Nr. 24. Tokie apgalviai taip pat būdingi žemaičių kapams (LAA, t. 3, p. 16; Taytavicius A., 1980, c. 85). Vyrų kapuose vyrauja peiliai. Aptiktas dalgis (k. Nr. 13). Papuošalų terasta 2 vyrų kapuose (Nr. 14 ir 29). Tai irgi būdinga žemaičių kapams (Taytavicius A., 1980, c. 85).

Tad kai kurie laidosenos bruožai bei įkapės rod़o Kairėnelių kapinyną esant artimą žemaičių kultūrinei grupei. Kadangi jis yra žemaičių ir aukštaičių kultūrinių grupių sandūroje, tai jaučiama ir pastarųjų įtaka. Sitai atspindi žemaičių kapams svetimi siauraašmeniai pentiniai kirviai, pjautuvai atlenkta viršune ir kt. Be to, žemaičių moterims nebūdingas paprotys drabužių susegti sege (k. Nr. 9, 24). Siame kapinyne labai maža smeigtukų, kurie kaimyniniuose žemaičių laidojimo paminkluose (plg. skelbiama Sauginių kapyno medžiagą šios knygos p. 56) sudaro vieną iš didžiausių radinių grupių, taip pat į kapus visai nedėta iečių. Tuo tarpu bendralaikiuose žemaičių kapinynuose jų jau gana gausu (žr. Maudžiorų ir Sauginių kapinynų medžiagą šios knygos p. 19, 56). Sie bruožai Kairėnelius labiau sieja su V—VI a. vidurio Lietuvos aukštaičių kapinynais — Plinkaigaliu, Griniūnais, Panevėžio rajone. Pastaruosiuose kapinynuose, kaip ir Kairėneliuose, tarp V—VI a. nedegintų mirusiųjų kapų aptikta ir pavienių sudegintų, vyrų kapuose beveik nėra iečių, ir vyrų, ir moterų kapuose randama segių.

МОГИЛЬНИК КАЙРЕНЕЛЯЙ

И. СТАНКУС

РЕЗЮМЕ

Грунтовой могильник Кайренеляй расположен в 2,5 км к югу от местечка Гринкишкес (Радвилишский р-н) справа от дороги Гринкишкес—Кракес. Когда-то между деревнями Кайренеляй и Геручяй находился могильник (название получил по д. Кайренеляй). Большая часть его разрушена во время эксплуатации гравия. Осталась небольшая северная часть, расположенная на невысоком холме.

С восточной стороны могильник окружен подсобными участками, с южной — карьер гравия, с западной — широкая долина р. Шушве, с северной — небольшой ручей Кяуните (рис. 1).

В 1977—1978 гг. экспедиция Института истории АН Литовской ССР на площади в 1539 км² обнаружила 31 погребение: 30 с трупоположением и 1 с трупосожжением.

Около 50% исследованных погребений было разрушено. У дороги Гринкишкис—Кракес исследовано еще 90 м², однако здесь погребений не найдено.

Умершие захоронены в ямах на глубине 40—110 см. Контуры ям более четкие в погребениях № 1, 3, 6—8, 11—15, 18, в других погребениях они не прослеживались. В зависимости от возраста и пола величина ям была 50—106×180—260 м. Остатков гробов не отмечено.

Ориентация захоронений разная: женщины — головой на северо-восток, восток, юго-восток, мужчины — на юго-запад, запад, северо-запад.

Среди 30 погребений с трупоположением 10 принадлежат мужским (№ 7, 8, 11—14, 18, 19, 29, 30), 7 — женским (№ 4—6, 10, 15, 29, 25), 3 — детским (№ 9, 17, 28) захоронениям. Среди 10 неясных погребений, строго придерживаясь традиции захоронений по полу, можно выделить: 2 женских (№ 1, 26) и 8 мужских (№ 2, 3, 16, 20—23, 27). В могильнике доминируют мужские погребения, детских очень мало.

Костяки очень плохой сохранности, однако по незначительным остаткам можно судить об их положении и направлении.

В некоторых погребениях у изголовья (№ 2, 7), у изножья (№ 8, 16, 19, 25) или в области пояса (№ 29) обнаружены по паре камней — характерная черта захоронений Центральной Литвы во II—VI вв. (LAA, t. 3, p. 11; LAB, p. 283).

Умершие лежали на спине в вытянутом положении. Положение рук разное: они лежали либо на поясе (№ 9, 10, 14, 15) (рис. 3:9; 5:15), либо одна рука лежала на пояссе, а другая отогнута параллельно плечевой кости (№ 6, 24, 30) (рис. 3:6; 5:24), либо обе руки положены параллельно плечевым костям (№ 1, 4, 17, 18, 29) (рис. 3:4; 5:29).

Найдено одно погребение с трупоположением (рис. 2). Останки умершего (кости, угольки) обнаружены на дне суженной ямы размером 30×45 см на глубине 13 см. В северной ее части найдена железная пряжка, на которой не видно окалин, значит она не была на кремационном костре, а положена во время захоронения умершего.

Большая часть умерших захоронена с инвентарем — орудиями труда и украшениями. Оружия в погребениях не обнаружено. В погребениях № 1, 2, 16, 20—23, 26, 27 совсем нет инвентаря. Всего в могильнике найдено 82 вещи. Большинство из них (46 экз.) — украшения, остальные (36 экз.) — железные орудия труда и бытовые принадлежности.

Железных с прямой спинкой ножей найдено 12 (рис. 10:1—12) : 10 в погребениях, 2 — случайные. 8 ножей найдено в мужских погребениях № 3, 7, 11, 12, 14, 18, 29, 30, 1 — в женском № 25 и 1 — в детском № 17. В погребениях они в разном положении: у изголовья в № 11, 14, в области пояса в № 2, 29, 30, в области бедренной кости в № 7, 17, 18. Обнаружено 8 железных узколезвийных с обухом топоров: 6 — в мужских погребениях № 8, 12—14, 19, 22 и 2 — случайные. Положение их разное: в области правой бедренной кости почти у пояса (№ 12, рис. 4:12), у левой бедренной кости (№ 14, рис. 4:14), у большой берцовой кости (№ 13), у изножья (№ 19). По величине топоры тоже разные: небольшие (рис. 11:6, 7) и более крупные (рис. 11:1—4, 8, 9). Все топоры лежали топорищами к головам умерших.

Серпов найдено 4 (рис. 12:2—4) : 3 — в женских погребениях № 4, 15, 25 и 1 — случайный. Они лежали в погребениях № 4, 15 у изголовья и № 25 у правой берцовой кости. Серпы плохой сохранности. Лучшей сохранности серп литовского типа из погребения № 15 (рис. 12:2).

В могильнике найдены 2 косы: 1 в мужском погребении (№ 13, рис. 12:1), она лежала у изножья умершего рукояткой к голове, другая — случайная.

Надо отметить, что косы не характерны для погребений Центральной Литвы, они чаще встречаются в могильниках Западной Литвы (LAB, p. 305; LAA, t. 4, p. 117—118).

В мужском погребении № 14 у изножья умершего найдена долба с двумя рукоятками (рис. 11:5). Несколько долб того же времени найдено в могильнике Плинкайгалис (южнее Кайренеляй) (Jovaiša E., 1978, p. 170; Kazakevičius V., 1980, p. 81).

Из 6 шил 2 найдены в женских погребениях № 5, 6 (рис. 13:6, 7), фрагмент шильев — в детском погребении № 28, 3 — случайные. Шилья лежали по-разному: в погребении № 5 — в области груди, № 6 — у пояса.

В раскопе № 3 кв. 14 обнаружено каменное неорнаментированное пряслище (рис. 13:2) величиной 5×5,6 см.

Больше всего было украшений, по назначению их можно разделить на украшения головы, шеи, груди и рук. В женском погребении № 24 найдено бронзовое оголовье (рис. 7:1), состоящее из четырех рядов бронзовых спиралей и пластинок. Оно аналогично украшениям головы из других могильников Жемайтии — Пашушвис (LAB, рис. 216), Саугиняй (Merkevičius A., 1974, p. 60). К украшениям шеи относятся отдельные янтарные

бусинки из женских погребений № 4 (рис. 9 : 5) и 15 (рис. 9 : 4). В погребении девочки (№ 9) в области шеи найдено ожерелье из 6 янтарных бусинок, а между ними — бронзовые спирали (рис. 8 : 3). Аналогичные ожерелья найдены и в соседних могильниках: в Плинкайгалис — ожерелье из янтаря и оловянных бусинок (Kazakevičius V., 1980, р. 83), в Саугиняй — из янтарных бусинок и бронзовых спиралей (Merkevičius A., ст. в данном сб.), в могильнике Мауджёрай (Valatka V. ст. в данном сб.). 2 бронзовые фибулы найдены в женских погребениях, 2 — в мужских и 1 — случайная.

По типу фибулы можно разделить на 4 группы. Кольчатые арбалетовидные фибулы (2 экз.) из женских погребений № 9 и 24 украшены 8 колечками (рис. 7 : 2; 8 : 5), а часть корпуса и ножки покрыты тонкими листами серебра с сетчатым орнаментом. Аналогичные по форме и орнаменту фибулы найдены в могильниках Плинкайгалис (Kazakevičius V., 1978, IIAS, № 613, р. 32, 69) и Пашушвис (LAA, т. 4, р. 41, IEM, ЕМ 5 : 203, 204, 205).

Арбалетовидные фибулы с длинной ножкой и литой застежкой (2 экз.) найдены в мужских погребениях № 29 и 14. Однако по форме и величине они разные (рис. 9 : 2, 6). Такие же фибулы откопаны в могильниках Плинкайгалис (Kazakevičius V., 1978, IIAS, № 613, р. 21, 30), Пашушвис (IEM, ЕМ 5 : 181, 189) и в других могильниках Центральной и Западной Литвы (LAB, р. 328—329).

Арбалетовидных фибул с треугольной ножкой найдено тоже 2: одна — в раскопе 23 кв. ВС, а другая находится в средней школе Папиле. Одна арбалетовидная фибула с согнутой ножкой находится в сборах средней школы Папиле.

В женском погребении № 15 найдена булавка с расширяющейся трубовидной головкой (рис. 9 : 1). Такие же булавки извлечены из могильников Саугиняй (Merkevičius A., 1974, р. 61) и Плинкайгалис (Kazakevičius V., 1980, р. 83).

В могильнике отмечены браслеты двух типов: ленточные и с расширяющимися концами. Браслеты первого типа найдены в женских погребениях № 9 (всего 2 экз., рис. 8 : 4), № 24 (всего 6 экз., рис. 7 : 5—10). Из 7 браслетов с расширяющимися концами в основном многогранного сечения (рис. 6 : 1, 3—6) по 2 найдены в женских погребениях № 6 и 15, по 1 — в мужском погребении № 14 и в детских № 17 и 28. Аналогичные браслеты по

орнаменту и форме найдены в могильниках Бяржай (KVIM 748 : 2), Пашешувис (KVIM, 1374 : 5), Пашушвис (IEM, ЕМ 5 : 137) и Плинкайгалис (Kazakevičius V., 1978, IIAS, № 613, р. 30, 56).

В женском погребении № 9 обнаружено бронзовое ленточное колечко (рис. 8 : 2), а в № 24 — бронзовое спиральное колечко (рис. 7 : 4). Такие же кольца найдены в могильниках Плинкайгалис (Jovaiša E., 1978, р. 169; Kazakevičius V., 1980, р. 83), Саугиняй (Merkevičius A., 1974, р. 62).

В женских погребениях № 9, 15, 24, в мужском № 14 найдены бронзовые спирали (рис. 9 : 3, 7). Они находились в области пояса (№ 9, 15) или плеча (№ 24).

В мужских погребениях № 14, 18, 29 (рис. 13 : 3, 5, 4), в погребении с трупосожжением обнаружены железные пряжки, аналогичные пряжкам из могильника Плинкайгалис (Kazakevičius V., 1980, р. 82). В женском погребении № 14 у изголовья умершей был помещен глиняный горшок (рис. 13 : 1). Внутри него ничего не было.

Не особенно обильный материал все же дает возможность установить хронологию и частично этническую принадлежность. Ареал распространения массивных кольчатых арбалетовидных фибул, найденных в женских погребениях № 9 и 24,— Западная и Центральная Литва. Датируются они концом V—VI в. (LAA, т. 4, р. 40).

Арбалетовидные фибулы (мужские погребения № 14 и 29) с длинной ножкой и литой застежкой датируются не ранее VI в. (LAB, р. 327—329).

Арбалетовидные фибулы с треугольной ножкой чаще всего встречаются также в могильниках Западной и Центральной Литвы V—VI вв. (LAA, т. 4, р. 42).

В 5 женских и мужских погребениях найдены браслеты с расширяющимися концами, которые характерны для V—VI вв. (LAB, р. 344), что дает возможность отнести их к V—VI вв. н. э., а ложковидная шейная гривна и арбалетовидная фибула с согнутой ножкой показывают, что здесь могли быть также погребения VI в.

Иногда могильник Кайренеляй относят к культурному ареалу жемайтов (LAB, т. 3, р. 16; Таутавичюс А., 1980, с. 85).

В некоторых погребениях у костяков найдено по нескольку камней — традиция эпохи курганов (LAB, р. 161, 163) или влияние захоронений Центральной Литвы (LAB, р. 383).

В могильнике четкая традиция хоронить умерших (женщин и мужчин) в противопо-

ложных направлениях. В погребениях мало инвентаря. Мало орудий труда в женских погребениях (3 серпа, 2 шила). В некоторых погребениях найдены янтарные бусинки, а в женском погребении № 9 — ожерелье из янтарных бусинок. Аналогичный материал известен в могильниках жемайтов V—VII вв. В женском погребении № 24 найдено бронзовое оголовье. В мужских погребениях доминируют ножи, мало украшений, что тоже свойственно погребениям жемайтов (Таутавичюс А., 1980, с. 85).

Некоторые черты захоронения и инвентарь показывают, что могильник Кайренеляй близок жемайтской культурной группе. Но так

как могильник Кайренеляй находится на рубеже поселения жемайтов и аукштайтов, чувствуется влияние последних (узколезвийные с обухом топоры, серпы с отогнутым кверху концом и т. д.). Кроме того, у женщин жемайтов не было традиции застегивать одежду фибулами, здесь мало булавок, которых, наоборот, много у жемайтских женщин. В погребениях нет наконечников копий, что обильно встречается в захоронениях жемайтов. Такие особенности могильника Кайренеляй больше связывают его с могильниками Центральной Литвы, где среди погребений V—VI вв. с трупоположением находятся погребения и с трупосожжением.

KAŠTAUNALIŲ PLOKŠTINIS KAPINYNAS

LAIMA VAITKUNSKIENĖ

Kapinynas yra Laukuvos apylinkėje, Šilalės rajone. Šiaurėje jis glaudžiasi prie aukščiausios apylinkės vakarinėje dalyje kalvos, o pietuose ir vakaruose siekia Kaštaunalių pradinę mokyklą ir jai priklausančius ūkinius pastatus. Rytinėje kapinyno dalyje iškilo naujosios Kantautalių gyvenvietės trobesiai (pav. 1).

Jau XIX a. viduryje buvo žinoma, kad čia, tuomet vadintame Pakapės lauke, kasant bulviai rūsius, būdavo aptinkama žmonių griauciu, senovinių geležinių bei žalvarinių dirbinių. Šios žinios pateko į spaudą (Kosarževskis A., 1923, p. 108—109). Remdamasis jomis, P. Tarasenka Kaštaunalių kapinyną 1928 m. ištraukė į archeologinių paminklų sąrašą (Tarasenka P., 1928, p. 152).

Kapinynas ilgus metus kentėjo nuo įvairių žemės darbų; tame nuolat būdavo išariama kaulų,

senienų. Matyt, tai ir paskatino vietas gyventojus apie 1943—1945 m. tarp Petrikų ir Tverjoniene sodybų pastatyti didelį medinį kryžių. Daug kapų buvo suardyta paminklo rytinėje dalyje, lyginant ir ruošiant vietą būsimai Kantautalių gyvenvietei, taip pat statant namus ir kasant bulviai rūsius.

Paminklu susirūpinta apie 1965—1966 m., kai tuometinis Paminklų apsaugos ir kraštotoyros draugijos Šilalės rajono skyriaus inspektorius V. Statkevičius ėmė ji lankytis, vesti užrašus ir rinkti dirbinius išartos dirvos paviršiuje arba pasklidusius tarp kaimo gyventojų¹. Skelbdamas Šilalės rajono archeologijos paminklus, jis mini

¹ 1976—1978 m. radinius V. Statkevičius perdavė Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejui (inv. Nr. AR 589 : 101—135), o užrašus — Lietuvos TSR MA IIAS.

1 pav. Bendras kapinyno vaizdas